

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

SOL 067, Socialt arbete med barn och unga

Vårterminen 2005

FLICKOR OCH POJKAR I BARNBOKENS VÄRLD

– en studie om genus

Författare: Jeanette Ericson

Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Abstract.

The purpose with this qualitative text analysis was to study how the sex roles of children are presented in children's books published in 2004 in comparison with children's books published 1972-74. The focus was to find patterns and differences. The study embraces eight books intended for children aged 5-9.

The main results of the study showed that the girls were described to have a greater bent to take care, while the boys in general were more aimed to perform and achieve. In both today's and the books from the 70's, the boys were described as aggressive and independent and the girls were often looked upon as princesses by fathers and boys. Violent rowdy behaviour was the essential thing among boys in especially the books from the 70's. All leading boy characters kept their tears back.

A tendency was that the girls from the 70's were more quiet and not so active as today's girls. In the books from the 70's boys as well as girls were described as more lonesome than in the books of today. Characteristic for the children in today's books was that they were independent and took their own lines.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	4
INTRODUKTION	5
Problemformulering	5
Syfte	6
Frågeställningar	7
METOD OCH URVAL	7
Textanalys	7
Urvalsmetod	8
Resultatens tillförlitlighet	11
Tillvägagångssätt	11
Analysmetod	12
Källkritik	13
Etiska överväganden	13
Studiens fortsatta framställning	14
TIDIGARE FORSKNING	14
Barns läsande	16
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	16
Begreppsdefinitioner	19
RESULTATREDOVISNING	22
Presentation av 70-tals böcker	22
Presentation av nutidsböcker	23
Könsroller	23
Miljö och aktivitet	24
Karaktärer:	24
Prinsessan	25
Actionman	25
Den omhändertagande	26
Pojkflickan/flickpojken	27
Att klara sig själv	28
Den modiga och starka	28
Den rädda	29
Den gråtande	30
Den ilskna	31

Synen på det andra könet	32
Utseende	32
Vuxna som rollmodeller	33
Kvinnors egenskaper	33
Mäns egenskaper	34
Föräldrars yrkesområden	36
Föräldrars/vuxnas ansvarfördelning i hemmet	36
ANALYS	37
Miljö och aktivitet	37
Karaktärer:	38
Prinsessan	38
Actionman	38
Den omhändertagande	39
Pojkflickan/flickpojken	40
Att klara sig själv	41
Den modiga och starka	41
Den rädda	42
Den gråtande	42
Den ilskna	43
Synen på det andra könet	43
Utseende	44
Vuxna som rollmodeller:	45
Kvinnors och mäns egenskaper	45
Föräldrars yrkesområden	46
Föräldrars/vuxnas ansvarfördelning i hemmet	47
SLUTDISKUSSION	48
Resultatsammanfattning	48
Avslutande reflektioner	50
Källförteckning	53
Bilaga 1. Intervjuguide	55

Förord

Min förhoppning med denna uppsats är att den skall ge ökad uppmärksamhet beträffande genusaspekter, främst i barnbokens värld, men även inom andra områden där barn möter dessa frågor. Genusfrågor är ett högst aktuellt ämne idag, inte minst ur jämställdhetssynpunkt. Arbetet har varit bitvis mödosamt men mycket givande. Jag vill tacka min handledare Maria Bangura Arvidsson för det arbete hon lagt ned på att hjälpa mig genom denna process. Ett stort tack även till de bibliotekarier och Stina Björkelid på en ”Bok för alla” som välvilligt svarade på mina frågor. Deras positiva engagemang och intresse för mitt arbete har inspirerat mig att arbeta vidare. Slutligen vill jag tacka min familj och goda vänner för allt stöd, utan er hade jag aldrig hunnit färdigt detta arbete i tid.

Tack alla!

INTRODUKTION

Problemformulering

Genusfrågor inom socialt arbete har inte haft någon framträdande roll utan utgångspunkten har snarare varit att inta ett könsneutralt perspektiv (Hydén, 2002). Genus- och könsrollsfrågor är enligt min uppfattning viktiga att fokusera på i socialt arbete särskilt som Högskoleverket (2000:6) ”betonat att socionomutbildningen borde poängtera värdet av könstillhörigheten som en av de mest väsentliga utgångspunkterna för förståelsen av mänskliga villkor och mänsklig utsatthet.” (Mattsson, 2002).

Kåhls forskning (1995) visar bl a att socialarbetare tenderar att ställa högre krav på mammor än pappor, t ex när det gäller kriterier för vad en bra mamma respektive pappa skall uppfylla. Mamman blir snabbare än pappan en dålig förälder om hon har någon form av problematik (Mattsson, 2002). Ett annat exempel är de alltför många fallen där kvinnor och flickor blivit utsatta för sexuella övergrepp av män som sedan gått fria pga. den rådande bristfälliga lagstiftningen, vilken enligt min åsikt, har grundats på patriarkala normer. Denna dubbla kränkning av flickor och kvinnor, att först utsättas för övergrepp och sedan åter kränkas i en rättsprocess, är ytterligare ett exempel på hur viktigt det är för socialarbetare att uppmärksamma och värna om genusfrågor. Med anledning av detta har jag funnit det intressant att göra en studie med fokus på genusproblematiken.

Under 60-talet påbörjades ett jämställdhetsarbete som verkade för kvinnans frigörelse från hem och man (Hirdman, 2003). 70-talet präglades sedan till stor del, enligt min uppfattning, av ett unisex tänkande och en strävan mot att tona ned och förhindra könsstereotypa uppdelningar mellan flickor och pojkar. I dagens samhälle upplever jag att pendeln inom vissa områden kraftigt svängt tillbaka. Nutida barn möter könsstereotypa uppdelningar på många områden, t ex i klädbutikerna där pojkavdelningen, tydligt markerad i butiken, tillhandahåller tuffa, stora och ofta ganska mörka och färglösa kläder medan flickavdelningen, även denna tydligt markerad i butiken, tillhandahåller mer snäva och prinsessaktiga kläder i ljuva pastellfärger. Vidare möter barnen denna uppdelning när de går till leksaksaffären, där de rosa dockhyllorna avsedda för flickor, står i bjärt kontrast till stridsleksakshyllan för pojkar. Det finns även bokklubbar som bara vänder sig till ena könet t ex Funtasie tjejbokklubb. Samtidigt pågår en samhällelig jämställdhetssträvan, vilket enligt mitt sätt att se det, inte riktigt harmonierar med de signaler de uppväxande barnen får från samhället. Den jämställdhetspolitik som är dominerande idag anger

att en individs kön inte får vara något som begränsar dennes liv, utan varje människa skall utifrån sina personliga preferenser kunna välja vilket liv man vill leva (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004). Detta fick mig att fundera över vilken syn barn får, som möter en enkelspårig uppdelning av vad pojkar och flickor bör och kan göra, på sitt kön och på jämställdhet? Jag funderade även på hur denna syn påverkar samhällets jämställdhetsarbete samt hur dagens uppdelning i pojk- och flicksaker påverkar makten mellan könen?

Jag insåg ganska snabbt att det breda perspektiv som jag hade velat anlägga på ovan problematik inte lät sig göras med den begränsade tidsram jag förfogade över. Eftersom jag alltid haft ett stort intresse för barnlitteratur, så kändes det ganska naturligt att göra en studie inom detta område. Enligt Barnbarometern 2002/2003 så är böcker det medium som når störst andel barn per dag. Hjalmskog (1999) beskriver hur den feministiska forskningen alltmer börjat fokusera på hur språket socialiserar in individer i könsroller. Jag fann det därför intressant att studera hur flickor och pojkars könsroller skildras i barnböcker. Barnen påverkas mycket tidigt av böckernas gestaltning av manligt och kvinnligt (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004). Min utgångspunkt var att barnböcker är en del av den påverkan som barn utsätts för och kan utgöra en bidragande orsak till hur barn kan komma att uppfatta sig själva och sin könstillhörighet. Eftersom jag anser att vuxna som rollmodeller utgör en stark påverkan på barnen innefattade jag även dessa i min studie. Jag var intresserad av att undersöka om traditionella könsroller befästs i nyutgivna barnböcker, litteratur utgiven 2004, och på vilket sätt detta i så fall görs. Jag fann det dessutom intressant att anlägga ett historiskt perspektiv och göra en tillbakablick på 70-talets populära barnböcker (utgivna 1972-74) och undersöka om de ur ett könsrollsperspektiv skiljer sig från nyutgivna barnböcker? Jag valde att begränsa mig till de barnböcker som vänder sig till barn i åldern 5-9 år pga. att jag ville fokusera på lite yngre barn. Visserligen visar studier (Smith, 2000) att barn i denna ålder redan har ganska befästa uppfattningar om vad som passar sig för flickor respektive pojkar, men just därför anser jag att det är extra viktigt att barnböcker som vänder sig till denna åldersgrupp inte ytterligare befäster stereotypa könsrollsuppfattningar.

Syfte

Syftet är att studera hur barns könsroller, sett ur ett genusperspektiv, framställs i nyutgiven barnlitteratur i en jämförelse med barnlitteratur från 70-talet.

Frågeställningar

Hur framställs pojkar och flickor i böckerna?

Hur framställs de vuxna i böckerna?

Skiljer sig skildringen av pojkar och flickor i barnlitteratur från 70-talet jämfört med nyutgivna barnböcker?

METOD OCH URVAL

Textanalys

Min avsikt var att göra en kvalitativ textanalys och studera nyutgivna barnböcker och jämföra dessa med barnböcker från 70-talet. Nedan presenteras några textanalytiker som jag inspirerats och använt mig av.

Per Olov Svedner är litteraturhistoriker och universitetslektor i svenska vid Uppsala universitet (Svedner, 1999). Han beskriver vikten av att varje läsare måste skapa sin egen betydelse av texter (ibid.). Författaren skriver en text i ett speciellt syfte, vilka glasögon läsaren sedan har på sig när hon/han läser denna text råder författaren inte över (ibid.). Detta anknyter till min studie eftersom jag valt att studera skönlitterära barnböcker och tolka och läsa dem med mina genusglasögon på. Författaren har med all sannolikhet inte skrivit dessa böcker för att belysa genusaspekter, utan som en form av underhållning för barn.

Göran Bergström och Kristina Boréus är forskare och lärare vid statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet (Bergström & Boréus, 2000). De har en tydlig anknytning till Svedner (1999) ovan och pekar samtidigt på hur texter ständigt förändras utifrån det faktum att tiderna förändras, m a o historiska och sociala faktorer påverkar oss (Bergström & Boréus, 2000). Detta inverkar i sin tur på hur varje individuell uttolkare betraktar texten och vilka innebörder hon/han fokuserar på. Vidare menar författarna att en uttolkare inte är ute efter att återskapa författarens eller den tänkta mottagargruppens tankegångar, vilket de menar är ett ganska omöjligt projekt. Istället är det värdefullt att uttolkaren genom att applicera ett annat perspektiv på texten får fram en ny intressant läsoplevelse (ibid.).

Carl Anders Säfström är lektor i pedagogik vid Uppsala universitet (Säfström, 1999). Han influeras av postmodernism och pragmatism. Han anknyter till Bergströms & Boréus´ (2000) ovanstående resonemang och beskriver samtidigt hur man rent praktiskt kan gå tillväga för att

tolka en text på ett fruktbart sätt. Genom att läsa en specifik text utifrån de frågeställningar och det syfte som man har, görs en s.k. inläsning av texten. Om man sedan anlägger perspektiv och teorier på denna text och genom dessa raster studerar exempelvis vilka aspekter som texten exkluderar eller låter vara underförstått, gör jag något som Säfström benämner utläsning av texten (ibid.).

Mats Börjesson är docent i sociologi och arbetar på Mälardalens Högskola samt vid Hälsohögskolan i Jönköping (Börjesson, 2003). Han betonar att varje text är viktig och har något att säga om verkligheten, även de texter som vi normalt sett inte betraktar som vetenskapliga (ibid.). Textanalytikerns uppgift blir sedan att analysera vad texten egentligen säger utifrån det perspektiv och den teori som anläggs på texten (ibid.). Den diskursanalys som Börjesson (2003) företräder förespråkar även en kreativ analysprocess där uttolkaren av texten tillåter sig lite friare tyglar än vad som annars är tillämpligt inom vetenskaplig disciplin. Han beskriver även hur diskursanalys möjliggör en problematisering av det som normalt tas för givet eller aspekter som ligger mer dolda i texten. Vidare pekar han på hur texten kan begränsa och omintetgöra händelser och skeenden (ibid.).

Urvalsmetod

Initialt lade jag ned ett omfattande arbete beträffande vilka böcker som skulle få ingå i min studie. Jag hade tidigt en tanke om att urvalet inte skulle få påverkas i för hög grad av mina personliga preferenser och därför ställde jag inledningsvis upp ett antal kriterier för hur urvalet skulle gå till, i ett försök att minska min påverkan på vilka böcker som valdes ut. Dessutom önskade jag att utvalda böcker skulle vara frekvent lästa av barn eftersom de böcker som barnen läser mest frekvent rimligen är de böcker som man kan anta påverkar dem mest.

Min avsikt var att jämföra skönlitterära, nyutgivna barnböckers samtida vardagsskildring av flickors och pojkars könsroller under svenska förhållanden med motsvarande populära barnböcker från 70-talet. Därför ansåg jag att det var relevant att könsfördelningen i valda böcker så långt som möjligt var jämnt fördelad med fyra böcker från vardera tidsperioden. Detta innebar att jag valde ut, från nutid respektive 70-tal, två böcker med pojkar i huvudrollen och två böcker med flickor i huvudrollen, sammanlagt totalt åtta böcker.

Jag utgick från bibliotekens klassificering av böcker när jag bestämde inom vilket spann

barnböckerna åldersmässigt skulle vända sig till, även om jag anser att barns läsförmåga och förhållande till böcker inte kan låsas fast till specifika åldrar. Dock ger indelningen en vägledning om vad det är för typ av bok. Jag valde bibliotekens klassificering Hcf (barn 0-9 år), eftersom jag ville undersöka hur könsroller förmedlades via barnböcker till de lite yngre barnen. Sedermera visade det sig att 70-tals böckers och nutidsböckers klassificering inte var överensstämmande, d v s 70-tals böckerna som var klassificerade som Hcf var mycket svårare i språk och berättarteknik än många böcker som idag klassificeras som Hcg (barn 9-12 år). En bok som jag bedömde var likvärdig med de övriga är *Flisans osynliga häst* (Hagmar, 2004) som med hänvisning till ovan klassificeringsändring fått kvarstå trots att det är en Hcg-bok.

Huvudpersonerna i böckerna är människor, d v s jag valde bort de böcker som hade figurer som skildrades som pojkar eller flickor, men som i själva verket t ex var ett djur av något slag. Böckerna skulle spegla barnen i vardagsmiljöer och i någon social interaktion med andra människor, oftast familj eller kompisar, därav är inga sagor med i mitt urval. Böcker på vers eller rim har också valts bort.

Varje författare fick bara vara med en gång för att inte en enskild författares skildring av pojkar och flickor skulle bli för markant. Alla böcker är ursprungligen skrivna på svenska, d v s inga böcker som är översatta från andra språk ingår i denna studie, bl a beroende på att sådana böcker i allmänhet skildrar barns vardag i andra länder och detta faller utanför denna studies ram.

När det gällde urvalet av populära 70-tals barnböcker så utgick jag ifrån en bok: "10 års bästa barnböcker 1965-1974" (Bibliotekstjänst, 1975). Barnböckerna i denna bok har av Bibliotekstjänst kategoriserats som bra barnböcker och jag har därför tänkt att dessa böcker antagligen lästes för och av många barn under 70-talet. Mitt urval baseras därmed på litteratur som förhoppningsvis lästes frekvent av barnen vid denna tid och således var en del av den litteratur som påverkade dem mest.

Övriga kriterier för 70-tals böcker var följande. Boken skulle vara klassificerad av biblioteken som en Hcf-bok och vara utgiven 1970-74. Jag valde i första hand författare som jag ansåg var kända för många som t ex Maria Gripe. Detta för att jag gjorde antagandet att dessa böcker lästs av flest barn. Om samma författare fick med flera titlar utifrån mina urvalskriterier så valde jag ut den bok som bäst uppfyllde dessa t ex; ett av mina kriterier är att barnen skall vara i social interaktion med andra människor och om bokens huvudperson, utifrån Bibliotekstjänsts

beskrivning, omgavs av många personer i vardagen så valde jag denna bok framför en bok där barnet bara interagerade med en person. Detta för att jag fann det mer intressant att studera komplexa samspel människor emellan.

Om beskrivningen av boken har betonat att det är en vardagsskildring och handlar om en modern familj så har denna bok gått före de böcker som inte hade denna beskrivning. Givetvis har det haft betydelse hur Bibliotekstjänst beskrivit boken, beskrivningen har kanske inte gjort boken rättvisa, men det är den som jag utgått ifrån. Därefter studerade jag böckernas teman och dessa fick sedan vara avgörande för vilka böcker som slutligen valdes ut. Om böckerna hade likartade teman gjorde jag en utgallring för att, så långt som möjligt, försöka uppnå att böckerna hade en variation i sina teman. Efter detta sökte jag på olika bibliotek för att se om böckerna fanns tillgängliga i originalutgåva.

Beträffande urval av nutida barnböckerna gick jag tillväga på följande sätt. Eftersom det inte finns någon aktuell, nationell statistik över barns läsvanor, utan endast Sveriges Författarfonds statistik över mest utlånade författare, så övergav jag efter en tids komplicerat arbete idén om att genom att utgå från den statistiken hitta böcker som harmonierade gentemot mina utvalda 70-tals böcker. Istället valde jag att utgå ifrån Statens Kulturråds tidning (Barnböcker Ungdomsböcker 2004) som innehåller alla de barn- och ungdomsböcker som är utgivna under 2004. Utgivare är Kulturrådet. Denna tidning distribueras på skolor, bibliotek och i bokhandeln och således möter förhoppningsvis barnen den på många ställen. Mitt antagande var därför att jag trodde att många barn tittar i denna tidning när de ska låna eller köpa en ny bok. Den används också ofta som underlag av de barn som röstar till Bokjuryn (Björkelid, 050331). Bokjuryn är en alltmer populär och årligen återkommande omröstning där barn i alla åldrar får rösta på de böcker som givits ut under året som gått och som de tycker är mest läsvärda. Dessutom har jag via ett antal bibliotekarier fått information om att barnen visar ett mycket stort intresse för de affischer som sätts upp i anslutning till utgivningen av denna tidning. På affischerna kan barnen se bilder på olika böcker som även finns med i tidningen. Jag har därför gjort en bedömning att de böcker som ingår i denna skrift troligtvis kommer att läsas av många barn samt exponeras på bibliotek och i handeln eftersom det handlar om nyutgivna böcker.

Barnen i de utvalda böckerna är i åldern 5-9 år, och böckerna vänder sig till en läsekrets i ungefär samma ålder, alternativt är de användbara som högläsning böcker för de mindre barnen. Nedan presenteras de böcker som ingår i studien, i den ordning jag läst och analyserat dem.

1. Herngren, Maria (2004) *Ingen får veta*. Stockholm: Alfabetabokförlag
2. Lagercrantz, Rose (1973) *Tullesommar*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag
3. Olsson, Sören (2004) *Håkan Bråkans busbok*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag
4. Bergström, Gunilla (1973) *Tjuven*. Stockholm: Bonniers Juniorförlag AB
5. Macfie, Susanne (2004) *Myrra – 8 och ett halvt*. Stockholm: Eriksson & Lindgren Bokförlag AB
6. Reuterswärd, Maud (1974) *När man heter Noak*. Stockholm: Albert Bonniers förlag
7. Hagmar, Pia (2004) *Flisans osynliga häst*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag AB
8. Gripe, Maria (1972) *Elvis Karlsson*. Stockholm: Albert Bonniers förlag

Resultatens tillförlitlighet

Med utgångspunkt från mitt syfte har jag noggrant valt ut ett antal böcker. Hur urvalsprocessen sett ut beskrivs detaljerat under urvalsmetod. De frågor som jag ställt till böckerna anser jag vara relevanta utifrån mitt syfte. Studiens resultat påvisar hur barns könsroller framställts i några böcker från nutid och 70-talet.

Under urvalsprocess, materialinsamling, bearbetning och analys har jag försökt att vara observant och medveten beträffande mina egna värderingar beträffande genus. Jag har ansett det vara viktigt att reflektera över de eventuella effekter som min egen värdegrund kan få på min uppsats. Eftersom studien bygger på mina uttolkningar av skönlitterära böcker så kan en annan uttolkare komma att erhålla ett annat resultat än mitt. Detta beroende på att tolkningaroundvikligen anknyter till uttolkarens värdegrund, förståelse, tidsanda, kultur etc. Genom att utgå från en intervjuguide när jag samlat in mitt material och endast deskriptivt nedtecknat svaren på mina frågor, utan att göra medvetna tolkningar i det första skedet, anser jag att jag till viss del förminskat ovanstående påverkan.

Mitt material är begränsat och således har jag inte kunnat göra några generaliseringar eller dra några långtgående slutsatser, men min förhoppning är ändå att mitt material visar vissa tendenser avseende hur barns könsroller utformas i barnlitteratur idag och hur det såg ut under 70-talet.

Tillvägagångssätt

Genom att använda en intervjuguide (se bilaga 1) ställde jag frågor utifrån olika teman till böckerna. Vid intervjuförandet valde jag varannan bok från 70-talet respektive nutid. Jag

försökte även så långt det var möjligt att ta varannan bok med en flicka och varannan bok med en pojke i huvudrollen. Jag gjorde detta för att minska risken för att de tendenser jag eventuellt skulle komma att upptäcka avseende t ex 70-tal eller pojkar inte skulle förstärkas av att jag tog alla 70-tals böcker eller alla pojkböcker i en följd. Detaljerad ordningsföljd framgår enligt ovan under rubrik: *Urvalsmetod*.

När jag intervjuade böckerna försökte jag att låta bli att värdera det jag fick till svar utan endast beskriva detta för att först i ett senare skede ta reda på vilka eventuella mönster jag kunde uttyda i materialet. Utifrån de svar som böckerna gav gjordes sedan en sammanställning för varje bok. När alla intervjuer var klara hade jag erhållit ett mycket omfattande empiriskt material som jag tvingades att kraftigt reducera då denna uppsats har ett begränsat omfång. Som framgår av min intervjuguide så hade jag initialt många frågor och perspektiv där jag senare avgränsade mig och fokuserade på hur flickor, pojkar samt till viss del vuxna framställdes i böckerna ur ett genusperspektiv. Jag har presenterat min intervjuguide som den såg ut från början, eftersom jag anser att det har en betydelse att jag ställde alla dessa frågor till böckerna. Om frågorna varit färre från början hade sannolikt empirin sett något annorlunda ut. Det empiriska materialet sammanställdes sedan i en resultatredovisning som sedan analyserades utifrån tidigare forskning, teoretiska utgångspunkter och begrepp. I resultatredovisningen presenterar jag min empiri med referat och citat från böckerna, där jag ganska frekvent använt mig av citat, eftersom min uppfattning är att det ger läsaren en tydligare bild av materialet och mina tolkningar.

Analysmetod

När jag analyserade mitt material och studerade hur flickors och pojkars könsroller framställdes i böckerna ställdes jag samtidigt inför problematiken med fallocentrism, se definition under *Begreppsdefinitioner*, (Nikolajeva, 2004). Med detta vill jag ha sagt att jag finner det problematiskt att det anses vara bra om flickor blir mer lika pojkar, men inte omvänt. Att jämföra män och kvinnor resulterar ofta i att könsstrukturer förstärks istället för att uppluckras (Hirdman, 2003). Därför har jag valt att, förutom att lyfta fram traditionella könsrollsmönster, även peka på olika exempel där könsrollerna inte är specifikt traditionella för att ge en balans i min resultatredovisning och tolkning av böckerna. De böcker som ingår i studien är skönlitterära och skrivna av olika författare vars syften med att skriva dessa böcker är dolda för mig. Det kan innebära en risk för att vissa tolkningar kan uppfattas som snedvridna. Böckerna har givetvis fler dimensioner än de som jag fokuserat på utifrån ett genusperspektiv. I min analys har jag inriktat

mig på de flickor och pojkar som har huvudrollen i böckerna, men jag har även tagit med vissa andra personer som spelar en större eller mindre roller i böckerna om det har varit relevant.

Källkritik

En bok; *Textanalys från könsrollssynpunkt* (Westman Berg, 1976) är relativt gammal, men eftersom det är tunnsått med textanalysböcker som tydligt anknyter till könsrollsfrågor så valde jag ändå att låta mig inspireras av denna bok. I något fall har jag hänvisat till boken (ibid.) och en amerikansk läseboksstudie som den återger, vilken gjordes redan 1972. Efter genomgången analys visade det sig att mycket av det som framkommit i min studie även påvisades 1972 i den amerikanska undersökningen, mycket givetvis beroende på att hälften av de böcker jag studerat är från 70-talet, om än med svenska barn. Dock kunde jag notera att även de nutida böckerna i mångt och mycket korrelerade med den amerikanska undersökningen. Enligt min uppfattning är ovanstående bok på många sätt fortfarande aktuell.

Internetkällor kräver alltid lite extra uppmärksamhet. Jag använde mig av Internet endast i några få fall. Svenska barnboksinstitutet är ett offentligt specialbibliotek och informationscentrum för barn- och ungdomslitteratur som med sitt forsknings- och referensbibliotek skall främja studier och forskning i ämnet. Utifrån denna information har jag bedömt deras sida som tillförlitlig. På sidan finns en sammanställning om olika undersökningar och studier beträffande barns läsvanor, däribland Barnbarometern. Barnbarometern är en undersökning som bl a publiceras på Internet av MMS (Mediamätning i Skandinavien). Detta företag ägs gemensamt av ett antal olika mediebolag. De största ägarna är Sveriges Television och Modern Times som är ett internationellt medieföretag. Jag har reflekterat över att ägarintressen eventuellt kan styra MMS verksamhet, men jag har bedömt att Barnbarometern är en seriös studie som dessutom stöds av Kulturrådet, som är en statlig myndighet.

När det gäller de 70-tals böcker som studien omfattar, så använde jag mig av originalutgåvor för att undvika att omarbetningar av texten gjorts i senare upplagor, även om detta enligt de bibliotekarier jag talat med är ovanligt.

Etiska överväganden

Denna studies karaktär krävde inga speciella etiska överväganden från min sida. Alla böcker som ingick i studien finns att tillhandahålla för var och en på biblioteken.

Studiens fortsatta framställning

Nedan kommer jag att presentera tidigare forskning som jag utgått ifrån. Denna är uppdelad i två delar. Först redogör jag för några studier som jag använt mig av i analysen, sedan kommer underrubriken *Barns läsande* som bl a tar upp barns läsvanor. Därefter beskriver jag mina teoretiska utgångspunkter, samt definierar några begrepp som jag använt mig av i uppsatsen. Härfter följer min resultatredovisning där empirin från böckerna redovisas efter en inledande, kort presentation av de böcker som ingår i studien. Vidare följer under rubrik; *Könsroller*, de olika kategoriseringar jag valt att redovisa min empiri under. De inledande kategorierna omfattar hur flickor och pojkar framställs och de avslutande kategorierna beskriver hur vuxna som rollmodeller framställs i böckerna. Därefter följer en analys av presenterad empiri med i princip samma kategorier som i resultatredovisningen. I ett fall har två kategorier i analysen slagits samman till en. Därefter följer en slutdiskussion där jag inleder med en resultatsammanfattning för att tydliggöra de eventuella skillnader och likheter jag funnit mellan 70-tals och nutida litteratur. Till sist avslutar jag med personliga reflektioner.

TIDIGARE FORSKNING

Maria Nikolajeva är professor i litteraturvetenskap samt docent i barnlitteraturforskning. Hon beskriver hur barnlitteraturforskning förändrats så tillvida att den gått från att tidigare mest fokusera på könsstereotypa beteenden hos främst flickor och kvinnor till att idag även innefatta studier om pojkar och män (Nikolajeva, 2004). Vidare pekar hon på att dagens forskning anlägger ett mer socialkonstruktionistiskt perspektiv på genusfrågor (ibid.). Socialkonstruktionismen beskrivs närmare under teoriavsnittet.

Bronwyn Davies är en av världens främsta forskare inom samhällsvetenskaplig och psykologisk poststrukturellt inriktad forskning. Hon har i en studie läst feministiska sagor för förskolebarn och i anslutning till sagoberättandet diskuterat genusfrågor med barnen (Davies, 2003). Det framkom med all tydlighet att både flickor och pojkar i denna studie hade en bestämd uppfattning om hur en prinsessa bör vara. Jag citerar: ” ‘De säger att prinsessor ska vara snälla, vackra och trevliga. Man väntar sig att de ler, har ett underbart hår och gifter sig. Flera flickor /.../ sade: ‘Hon skall vara som jag.’ ” (Davies, 2003:80).

Åke Daun är professor i etnologi och han belyser en studie (Åström, 1996) om kvinnors och mäns olika livsroller (Daun, 1999). Den visar t ex hur samhälleliga normer som internaliseras

hos män sedan begränsar vilka egenskaper de uppvisar inför andra människor. Detta gäller t ex egenskaper som ömhet, att vara lyhörd och visa omsorg om andra (ibid.). En individ som väljer att bryta mot dessa normer utsätts för sanktioner. Alternativet är då att "lida i tysthet" (Daun, 1999:164). I en annan studie som Daun (1999) lyfter fram (Fox & Hesse-Biber, 1984) påvisas att pojkar uppvisar aggressiva egenskaper medan flickor är verbala.

Sociologen Giddens (1998) tar upp en könsrollsstudie av barnlitteratur som Lenore Weitzman m.fl. genomförde 1972, där det framkom stora skillnader mellan hur flickor och pojkar framställdes och den exponeringstid som de hade i böckerna. Det visade sig att pojkar var mycket mer frekvent förekommande i böckerna. Andra resultat från denna studie var bl a att pojkar i barnböckerna oftast befann sig i äventyrsinriktade utomhusaktiviteter och beskrevs som självständiga och starka. Samma studie belyser även att flickor och kvinnor i barnböckerna skildrades som mer passiva i olika inomhusaktiviteter där de ägnade sig åt matlagning, städning, tog hand om männen eller väntade på att dessa skulle återvända till hemmet (ibid.).

Zackari (Westman Berg, 1976) belyser en amerikansk studie: *Dick and Jane as Victims – sex stereotyping in Children's Readers* (1972). Den är utförd av National Organization for Women. Denna studies resultat påvisade bl a att pojkar ofta framställdes som aggressiva samt att de utsatte flickor för denna aggression. Undersökningen visade också att pojkar håller tillbaka sin gråt, samt att flickor ägnade mycket tid åt sitt utseende med avsikt att se vördade och vackra ut. Studien visar även att flickor förväntas att göra tråkigt rutinarbete, medan pojkar får mycket beröm om det utför sådant arbete. Pojkar befinner sig ofta i olika tävlingsinriktade aktiviteter. Vidare beskriver Zackari (1976) att studien även pekade på att pappor, i motsats till mammor, ofta beskrevs som att de gjorde roliga saker med barnen, samt att många aktiviteter som pappor gör tillsammans med barnen inte uppskattades av mammorna eftersom det t ex smutsade ner hemmet (Westman Berg, 1976).

Ferguson (1976) tar upp problematiken med att kvinnor ofta utsätts för dubbla bestraffningar och därför blir förvirrade i sin identitet. Hon exemplifierar detta med att en kvinna som går ut i arbetslivet och lämnar sina barn på dagis har dåligt samvete för det, samtidigt som den kvinna som stannar hemma med barnen kanske känner dåligt samvete för att hon egentligen borde ge sig ut och arbeta (ibid.).

Barns läsande

Svenska barnboksinstitutet (050329) anger att den vanligaste frågan de får är vilka läsvanor barn har. Med anledning av detta har de gjort en litteraturlista som innehåller den senaste forskningen på området. En av studierna på denna lista är Barnbarometern som uppger att boken idag är det medium som når störst andel barn. Den tid som barn använder å läsning är i genomsnitt ca en kvart per barn och dag. Sedan Barnbarometern började göra sina mätningar 1984 har barnens lästid minskat. Det är fler flickor än pojkar som läser böcker varje dag och detta har varit en bestående trend över tid (Barnbarometern 2002/2003).

Genom min kontakt med olika bibliotekarier har jag kunnat konstatera att det idag inte finns någon nationell statistik över vilka titlar som är de mest utlånade på biblioteken. Jag blev informerad om att varje bibliotek har sin egen statistik men någon samkörning görs inte. Som nämnts under urvalsmetod så kan man via Sveriges författarfond (www.svff.se) se vilka författare som lånas ut mest frekvent.

Som beskrivits under urvalsmetod så upptäckte jag att det skett en förändring över tid beträffande hur biblioteken klassificerar sina böcker. Under en seminariedag på Malmö Stadsbibliotek (050414), där professor Lena Kåreland från Uppsala Universitet föreläste om genus i barnböcker, fick jag tillfälle att tala med några bibliotekarier beträffande detta. Deras allmänna uppfattning verkade vara att nutida barn är sämre läsare än 70-tals barnen och därför har klassificeringen ändrats (föreläsning/seminarium, 050414).

Giddens (1998) beskriver hur traditionella sagor inrymmer ett mycket könsstereotypt tänkande dvs. rollerna för vad en pojke respektive flicka förväntas göra är mycket traditionellt uppdelade. Med anknytning till detta så pekar Elvin-Nowak & Thomsson (2004) på hur barn lär sig av barnböcker att pojkar är de som är aktiva och busiga, medan flickor ofta bekymrar sig för vad deras mammor skall tycka om saker och ting.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Min utgångspunkt har varit att förståelsen av hur en individ skapar sin könsrollsidentitet är ett synnerligen komplext system som inte kan låsas fast vid vissa specifika teorier utan kräver ett brett angreppssätt. Denna uppsats begränsade omfång gjorde att jag tvingades att lyfta fram några utvalda teorier som jag fann speciellt relevanta för min studie. Mina tankegångar bottenar i

feministisk kritik, socialkonstruktionistiska tankegångar samt social inlärningsteori. Dock avlutas detta avsnitt med några utvecklingspsykologiska tankegångar pga. att de haft relevans för min analys.

Feminism

Feminism är ett kunskapsområde och en slags livsåskådning där utgångspunkten är den starka kopplingen mellan kön och makt. Den feministiska kritiken vänder sig emot den strukturella maktobalans som råder mellan män och kvinnor i samhället och där kvinnor för det mesta är i underläge. En feminist önskar förändra denna maktobalans som genererar i en ojämn resursfördelning mellan män och kvinnor i samhället. Begreppet feminist är något som många idag inte vill identifiera sig med, trots att de önskar ett mer jämlikt förhållande mellan män och kvinnor (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004).

Feministisk forskning fokuserar på det socialt konstruerade genuset och inte på den biologiska könsrollen (Nikolajeva, 2004). Elvin-Nowak & Thomsson (2004) vilka båda är fil dr i psykologi med könsteori som specialitet, pekar på att den som har en önskan som strider emot de normerande manliga strukturer som omger oss snabbt kommer att bli varse dessa strukturer, eftersom de då synliggörs. Till vardags reflekterar man oftast inte över dessa (ibid.). Vidare beskriver författarna (ibid.) att pojkar tidigt uppmuntras att ge sig ut i världen och därav i allmänhet får ett bättre självförtroende än flickor. De belyser även problematiken med att normen idag är att kvinnor skall vara framåt och ta för sig, men om de i denna process blir för lika männen har de gått utanför vad denna norm säger, och de blir ofta betraktade som manhaftiga och ”gå-påga” (ibid.).

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver även hur den av tradition könsuppdelade arbetsmarknaden är segregerad både vertikalt och horisontellt. Vertikal segregering innebär att kvinnor företrädesvis arbetar inom vissa områden och män inom andra. Horisontell segregering beskriver det hierarkiska system som finns på stort sett varje arbetsplats och som ofta innebär att männen innehar chefstjänsterna och kvinnor arbetar på en lägre nivå i hierarkin (ibid.).

Mattsson (2002) belyser hur kvinnor traditionellt tenderar att vara de som har ansvar för städning, matlagning och barn i hemmet. Även Elvin-Nowak & Thomsson (2004) tar upp det faktum att det fortfarande är kvinnor som gör det mesta av hushållsarbetet i mäns och kvinnors gemensamma hem. Detta gäller även om kvinnan ifråga arbetar heltid. Dessutom visar deras

studie (ibid.) att kvinnor på fritiden inte har specifika intressen, utan i allmänhet bedriver marktjänstarbete även då. Den enda aktivitet som bröt detta mönster var kvinnornas tv-tittande. Slutligen lyfter författarna fram en intressant tankevändning, nämligen om man inte kan betrakta det hemarbete som kvinnor utför som i vissa fall betalt av männen? De menar att de kvinnor som har en önskan om att vara hemma eller arbeta deltid ändå ibland kan ha en relativt hög levnadsstandard, givetvis beroende på hur mycket mannen i fråga tjänar. Författarna menar att männen i dessa fall avlönar kvinnan för hennes hemarbete (ibid.).

Werkmäster (1976) problematiserar mäns objektifiering av kvinnor. Hon menar att ett objekt inte förmår att älska en annan individ utan objektet (kvinnan) blir för männen något de kan beskåda eller möjligen äga (ibid.).

Socialkonstruktionism

Att betrakta könsroller ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv innebär i korta ordalag att man betonar att individer påverkas av många olika faktorer i utformandet av en könsidentitet, som dessutom inte är statisk, utan i högsta grad föränderlig, eftersom samhällen ständigt är i förändring. Individer påverkas t ex av historiska, kulturella, politiska och ekonomiska faktorer (Payne, 2002).

Burr (1995) anser att det är svårt att definiera socialkonstruktionismen eftersom definitionerna varierar i hög grad. Dock har hon belyst fyra punkter som hon anser att man bör kunna skriva under på om man vill kalla sig socialkonstruktionist. Dessa är: ”att inta en kritisk hållning till kunskap, att se kunskap som historie-, kultur- och områdesspecifik, att betrakta kunskap som skapad och upprätthållen av sociala processer samt att inse att kunskap implicerar handling.” (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002:209).

Med hänvisning till Burr (1995) ovan så anknyter nedan citat på ett slående sätt hur vuxna, enligt ett socialkonstruktionistiskt synsätt, socialiserar in barnen i könsrollsfack. Som tidigare nämnts så menar Elvin-Nowak & Thomsson (2004) att de flesta individer inte reflekterar över könsbegränsande strukturer till vardags, men det finns alltid undantag, vilket denna dagisfröken med sitt stereotypa könsrollstänkande påvisar. Hon sa till författaren Elvin-Nowak (2004):

”Vår uppgift är att se till att flickor får vara flickor och pojkar får vara pojkar. För det vet man väl hur barn är. Flickorna vill vara prinsessor och pojkarna vill slåss. Så har det alltid varit och hur skulle det se

ut om pojkarna började gå omkring med rödmålade läppar?’ (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004:102).

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) anser att de beteenden som denna dagisfröken tillskriver barnen i högsta grad är inlärd och ej medfödda. De påpekar även att om man går tillbaka i historien så fanns det tillfällen när män använde läppstift. Könsbeteenden är enligt dessa författare avhängigt av kulturella, historiska och sociala sammanhang (ibid.).

Social inlärningsteori

Bandura är en av de psykologer som betonat begreppet social inlärning (Smith, 2000). Enligt den sociala inlärningsteorin så utgör vuxna en stark påverkan på barns beteende (ibid.). Det innebär att flickor och pojkar ser vuxna, speciellt de som har samma kön som barnet, som rollmodeller och observerar och imiterar deras beteende (ibid.). Teorin bygger även på att rollmodellerna, där föräldrar och lärare anses ha starkast påverkan på barnen, förstärker eller uppmanar till ett beteende som anses passande för flickor respektive pojkar (ibid.). En flicka kan till exempel få beröm när hon är hjälpsam och prydlig (Zackari, 1976). Vidare menar Bandura att beteendemässiga skillnader mellan individer beror på de specifika inlärningssituationer som de befunnit sig i (Eysenck, 2000). Enligt Bandura har ärftligheten en marginell roll (ibid.).

... och lite utvecklingspsykologi

Daniel et al (2004) beskriver hur skilsmässobarn kan bli aggressiva och tappa en del av sin impuls kontroll. Samma författare (ibid.) belyser även hur Smith and Cowie (1991) anser att barn inte förrän i 11-års åldern förstår ett mer abstrakt tänkande.

Begreppsdefinitioner

Nedan definierar jag några väsentliga begrepp som jag utgått ifrån. De flesta begrepp kan härledas ur de teorier som denna uppsats vilar på nämligen feministisk kritik, socialkonstruktionistiska tankegångar samt social inlärningsteori, vilka samtliga beskrivits ovan. Observera att några begrepp; bråklek, självförtroende och mod, härstammar från utvecklings- och personlighetspsykologin men har medtagits pga. att de varit relevanta för min analys. Jag anser att barns personlighet och lekmönster i hög grad präglas av socialisation.

Könsroll

Enligt Elvin-Nowak & Thomsson (2004) är könsrollen något som ett barn lär in genom att t ex studera och imitera föräldrar eller kanske olika figurer i barnböcker. På så sätt lär sig barnen rätt eller fel beteende för flickor respektive pojkar. Utifrån det kön en individ har, betraktas hon/han på olika sätt av omgivningen beroende på det normsystem som finns i samhället.

Könsrollsbegreppet är dock inte oproblemiskt att använda sig av. Begreppet ger ett intryck av att könsrollen är något som en individ lätt kan förändra, vilket inte riktigt är fallet (ibid.).

Hirdman (2003) problematiserar också könsrollsbegreppet som hon menar lätt leder tankarna till biologiska förklaringsmodeller utifrån att "kön", i ordet könsroll, är ett så mångtydigt och laddat begrepp. Hennes val är istället att utgå från det nedanstående definierade begreppet genus som på många sätt sammanfaller med könsrollsbegreppet (ibid.).

Genus

Genus benämns ofta som socialt kön (Hydén, 2003). Genusbegreppet utgår ifrån att män och kvinnor formar sin könsrollsuppfattning utifrån de strukturer som omger dem, t ex samhälleliga, kulturella och sociala faktorer. Hirdman (2003) menar att genusbegreppet är mer neutralt i förhållande till könsrollsbegreppet och därför är bättre att använda när man studerar manliga och kvinnliga könsroller.

Normer

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver hur normer är ett system fyllt av antaganden och regler som oftast hålls för sanna utan att någon kommer på idén att ifrågasätta dem. Vårt samhälle är fyllt av dessa normer som anger hur man är rätt kvinna respektive rätt man, d v s vilka beteenden som anses acceptabla för könen (ibid.). Som ett exempel tar Ferguson (1976) upp att den självupppoffrande kvinnan tas för given, medan den självupppoffrande mannen beundras av omgivningen.

Eva Magnusson är leg. psykolog, docent och universitetslektor vid Umeå Universitet. Hon lyfter fram problemet med att traditionella tolkningar beträffande könsrollsskillnader oftast utgår från att det föreligger en brist hos kvinnan, m a o kvinnan jämförs med normerande manliga värden. Som ett belysande exempel hänvisar hon till den amerikanska psykologen Janet Hyde (1994) som beskriver ett vanligt resultat av självförtroendestudier. De kvinnor och män som ombeds att förutspå sitt tentamensresultat ger olika svar. Kvinnorna tenderar att underskatta sig själva, vilket

tolkas som en brist på självförtroende. Män däremot, tenderar att överskatta sig själva, vilket Hyde (1994) menar att man också borde kunna tolka som en brist, pga. att de i samma grad som kvinnor skattar sin förmåga på ett realistiskt sätt (Magnusson, 2003).

Fallocentrism

Detta begrepp innebär att manliga normer betraktas som överlägsna kvinnliga normer (Nikolajeva, 2004). I de flesta kulturer är manliga värden normerande, d v s de premieras och ges status, vilket den feministiska kritiken benämner som fallocentrism (ibid.). Att betecknas som pojkflicka har därför inte varit lika stigmatiserande som att betecknas som flickpojke (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004). I vår kultur finns pojkflickan som vedertaget begrepp, vilket flickpojken egentligen inte gör (ibid.).

Könsstereotyp

En könsstereotyp innefattar en mängd föreställningar om vad det innebär att vara en ”riktig kvinna” respektive ”riktig man” och de individer som faller utanför dessa normer betraktas som avvikande och i värsta fall som lite konstiga (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2001). Nikolajeva beskriver i *Barnbokens byggklossar* (Nikolajeva, 2004) en antitetisk modell som innefattar flickor och pojkars egenskaper utifrån ett könsstereotypiskt tänkande. I modellen beskrivs flickor t ex som vackra, aggressionshämmade, emotionella, lydiga, självupppoffrande, omtänksamma/omsorgsfulla, sårbara, beroende och passiva. Pojkar däremot beskrivs som starka, våldsamma, känslökalla, hårda, aggressiva, tävlande, rovgiriga, skyddande, självständiga och aktiva (ibid.).

Bråklek

Smith (2000) tar upp detta fenomen som han benämner ”bråklek” d v s att pojkar (sällan flickor) gillar att slåss påskoj, jaga varandra eller brottas. Han beskriver att denna lekform innehåller bestämda regler, t ex skall man turas om att vara den som är den starke. Vidare menar han att det för omgivningen ofta är lätt att tolka dessa ”bråklekar” som att de är på allvar. Smith (2000) problematiserar funktionen av denna lekform och menar att det troligaste är att ”bråkleken” innebär att barnen tränar sin fysiska förmåga och att de sinsemellan genom leken upprättar en form av makthierarki (ibid.).

Självförtroende

Lyons (2000) definierar självförtroende såhär: ”självförtroende innebär individens strävan efter

att vara kompetent och ha förmåga att klara av olika situationer.” (ibid. s. 387) Eysenck (2000) beskriver även att en individs självförtroende i hög grad styr vilka aktiviteter hon/han väljer att ingå i. Dessutom hänger individens självförtroende ihop med vilket engagemang man lägger ner på det man gör och slutligen menar han att självförtroendet har stor betydelse för hur länge en person stannar kvar i stressiga situationer. Bandura kopplade samman en individs självförtroende med den möjlighet man har att förutsäga dennes beteende (ibid.).

Mod

Nielsen (2002) belyser att mod är en så eftertraktad egenskap att de flesta människor tenderar att beundra den modiga i princip alla lägen. Detta, menar Nielsen (2002), kan vara fallet även om den modiga utför t ex kriminella handlingar. Han anser att den kriminella handlingen bleknar vid sidan av modet (ibid.).

RESULTATREDOVISNING

Jag inleder med en kort presentation av de böcker som ingår i studien.

Presentation av 70-tals böcker

Tjuven (Bergström, 1973) 84 sidor

Boken handlar om en flicka som heter Jenny och flyttar från landet till storstan. I staden blir hon ensam vilket resulterar i att hon börjar stjäla saker för att vinna popularitet hos en klasskamrat som kallas Luvan.

Elvis Karlsson (Gripe, 1972) 142 sidor

Elvis är en mycket ensam pojke på sex år och har föräldrar som mest betraktar honom som misslyckad och problematisk. Även om Elvis många gånger tycker att mamma och pappa har rätt så har han en styrka i sig själv och finner egna vägar att hantera sitt liv.

Tullesommar (Lagercrantz, 1973) 132 sidor

Tulle heter egentligen Angelica är åtta år gammal. Berättelsen utspelar sig på ett lantställe som hennes föräldrar hyrt över sommaren, fast egentligen ville hennes mamma hellre åka till Kanarieöarna. Tulles föräldrar bråkar mycket och funderar på skilsmässa. Tulle har inga kompisar. Bella som är deras granne blir Tulles tillflyktsort när det blir för jobbigt hemma.

När man heter Noak (Reuterswärd, 1974) 106 sidor

Noak är en pojke som är fem år när berättelsen börjar och sju år när den slutar. Boken handlar om hur hans liv förändras när han får tvillingsyskon och hur han möter Klas, en lite äldre pojke, som inte har det så bra hemma.

Presentation av nutidsböcker

Flisans osynliga häst (Hagmar, 2004) 138 sidor

Flisan, som egentligen heter Felicia, är nio år gammal. Hon är ganska ensam eftersom hennes tidigare bästis har övergivit henne. De stora killarna i femman och sexan retas och Flisans föräldrar bråkar. Flisan gillar hästar och skapar i fantasin en hästkamrat som heter Manolito och som aldrig sviker henne.

Ingen får veta (Herngren, 2004) 64 sidor

Boken handlar om en pojke som heter Johan och snart skall fylla sju år. Han önskar sig mest av allt en barbie docka i födelsedagspresent, vilket han förstär inte är en lämplig önskan för en pojke i hans ålder. Till slut ordnar sig ändå allt och Johan får t o m två barbie dockor på sin födelsedag.

Myrra – 8 och ett halvt (Macfie, 2004) 108 sidor

Myrra gillar när det händer grejer och i boken får man följa olika situationer som Myrra försätter sig i. Myrra är en framåt tjej som inte är rädd att testa nya saker. Ibland går det bra och ibland blir det inte riktigt som hon tänkt sig, men det tar Myrra med jämnmod.

Håkan Bråkans busbok (Olsson, 2004) 104 sidor

Håkan är sex år och man får följa hans upptåg under ett år där varje kapitel representerar en månad. Håkan gillar inte tjejer, utom mamma förstås, fast han tvivlar på att hon är en tjej. Håkan Bråkans busbok är en humoristisk skildring av en sexårig killes egna sätt att betrakta tillvaron.

Könsroller

Nedan följer en resultatredovisning av de mest framträdande dragen i min empiri. Varje kategori nedan innehåller exempel från både 70-tal och nutid. Min strävan har varit att presentera ett så fullständigt material som möjligt, men pga. utrymmesskäl har det dock inte alltid varit möjligt att presentera exempel från alla böcker under varje kategori. Istället får vissa böcker ibland vara

exemplifierande för flertalet. Givetvis kan det även vara så att vissa böcker som inte är med i resultatredovisningen helt enkelt saknar exempel på just den karaktären.

Miljö och aktivitet

I de böcker som jag studerat vistas flickor och pojkar i många miljöer och inom olika aktivitetsområden. Nedan vill jag inledningsvis göra en översiktlig beskrivning av några framträdande miljöer som barnen i böckerna befinner sig i, samt till viss del beskriva någon aktivitet. En mer detaljerad bild av barnens aktiviteter ges sedan under avsnittet: *Karaktärer*.

När det gäller flickor i både 70-tals och nutida böcker så är de generella miljöer de befinner sig i bl a i hemmet och i skolan, på landet och i staden samt i olika affärer, främst matbutiker, med föräldrarna. I boken *Tjuven* (Bergström, 1973) försöker Jenny få nya kompisar på en lekplats, vilket inte går så bra. Nutida flickor befinner sig även t ex i gymnastiksalen, ponnyhagen, garaget och på en bondgård. En avvikelse bland 70-tals flickor, i relation till de nutida flickor, är Tulle. Hon har en vuxen kompis som heter Bella och går på ölkafé med sin pappa, vilket inte förekommer bland nutida flickor.

Pojkar i 70-tals och nutida böcker kan generellt återfinnas i hemmet, på dagis/lekis, på landet och i staden samt i ett fall i en affär där Noak handlar lim och en metallstång. 70-tals pojkarna befinner sig även på BB, i tunnelbanan, i ett ödehus, på en kyrkogård samt på semester i Norge med mamma. Nutida pojkar befinner sig t ex på stranden, i en buss, på en bondgård, vid en nedlagd smedja samt i en lekpark. I Håkan Bråkans busbok avviker Håkans bror Sune eftersom han till skillnad från de flesta andra pojkar i böckerna i så hög grad gillar tjejer, och Elvis som liksom Tulle har en vuxen kompis.

Både flickor och pojkar vistas i olika inom- och utomhusaktiviteter samt leker med jämnåriga kompisar, även om många av barnen är väldigt ensamma. En framträdande aktivitet för framförallt pojkar är att de gillar cykelrally. Nutida flickor som cyklar åker på picnic med kompiserna eller leker att cykeln är en häst.

Karaktärer

Nedan redovisar jag den empiri som framkommit från böckerna som jag, för att underlätta presentationen av det digra material jag fått fram, generellt delat upp och benämnt som olika karaktärer. Detta innebär inte att de pojkar och flickor som lyfts fram i exemplen enbart har

formen av denna enda karaktär, d v s varje beskrivet barn har flera dimensioner, vilket även framgår då flera barn återfinns under olika kategorier.

Prinsessan

I många av böckerna beskrivs flickor som prinsessor utifrån ett manligt perspektiv, d v s män och pojkar i berättelserna tenderar att betrakta flickor som prinsessor. Nedan har jag valt att ge två exempel som belyser detta.

Tulles pappa sjunger för Tulle när de går på konditori och ölkafé. ”Är det pappas fina prinsessa? Trajderajderajdera! Ja, det är pappas fina prinsessa! Trajderajderajdera!” (Lagercrantz, 1973:24). Man kan sedan se hur Tulle internaliserar pappans beskrivning av henne som prinsessa i det följande när mannen i köttdisken förklarar att de inte har prinsesskorv och frågar: ”Måste det vara just prinsesskorv?” Pappa säger ’nja’ och Tulle säger ’absolut.’” (Lagercrantz, 1973:28).

Nutidspojken Johan önskar sig en flickdocka som skall ha långt, ljust hår som en prinsessa eller ängel. Bokens omslag visar en bild på en sådan docka med uringad kort volangklänning, bara ben och långt ljust hår. Bakgrunden runt dockan är rosa.

En del av de aktiviteter som framförallt 70-tals flickor befinner sig i är aktiviteter som enligt min bedömning är ”prinsesslika”, t ex att spegla sig, titta i poesialbum, byta bokmärken, fnissa, prata om killar och hoppa hopprep.

Actionman

Actionman definierar jag som den utåtagerande, handlingskraftiga och aktive pojken med tydliga mål i sikte. ”Actionman-aktiviteter” som förekommer i 70-tals böckerna är huvudsakligen att bygga och laga saker, att spela ishockey, att busa, att slåss och bråk, att gräva, att rida på en vuxens axlar och att cykla.

En actionman kan ibland utsätta omgivningen för handlingar av aggressiv karaktär, t ex när Tulle blir jagad av pojkarna i klassen och fastbunden vid ett träd där de sedan lämnar henne kvar.

70-tals pojken Noak beskrivs som en målinriktad kille som vet precis vad han skall ha när han går och handlar med sin pappa. Han tar också ofta itu med olika saker som han ordnar på bästa sätt efter eget huvud, d v s Noak beskrivs som en fixare. En annan 70-tals pojke är Elvis. Han kan betecknas som en actionman på så sätt att han hela tiden håller sig sysselsatt. Även om han

många gånger tvingas foga sig efter föräldrarnas vilja så beskrivs detta i boken mycket som en ytanpassning för inuti Elvis råder andra tankar om vad som är vettigt att göra i olika situationer, och då gör han det. T ex ordnar han en stor aktion där han engagerar många vuxna för att rädda ett ödehus. När han blir påhoppad av de stora barnen är han inte sen att försvara sig. Han är dessutom väldigt målinriktad: ”Elvis är nu fast besluten att genomföra sin idé.” (Gripe, 1972:110).

Nutidspojckarna leker också vilda lekar, t ex krigslekar, riddare med vapen och hjältelekar. De kastar halvruktna äpplen och sten på barn som är yngre än dem, busar, spelar fotboll, bråkar och slåss, sparkar på saker, spottar, brottas, samlar på småkryp, kör cykelrally, testar bilar och rider på en vuxens axlar.

Den nutida Håkan Bråkan pallar äpplen och busar på de mest förslagna sätt. Han har inga som helst problem med att uttrycka sin vilja och ta för sig av livet. Boken innehåller en hel del kiss- och-bajs humor samt en Håkan som t ex gräver upp dagmaskar och slår in som en present till sin bror Sune som fyller år. I boken *Ingen får veta* (Herngren, 2004) vet Johan precis hur han skall göra för att lugna sin lillebror och han lyckas hantera situationen.

Många pojkar i böckerna, framförallt i 70-tals litteratur men även i nutidsböcker, gör vådsamma ”bus”. Med detta menar jag att de i jämförelse med de bus som böckerna beskriver att flickor gör så har pojkars bus en grövre och vådsammare karaktär, t ex när de stora killarna i boken *Elvis Karlsson* (1972) slår Elvis när han kommer till ödehuset. Ett annat exempel på detta är i boken *Tjuven* (1973) där två stora killar retar en liten pojke som de knuffar, sedan tar de hans bok och kastar i geggan. I samma bok (ibid.) beskrivs ofta pojkar som att de slåss och bråkar. I Jennys klass går en pojke som hon beskriver som väldigt busig. ” Där i storklassen går Mats. Han är starkast i skolan. Och busigast med. En gång tänkte han eld inne på skolans wc, fast den slocknade nästan genast.” (Bergström, 1973:8).

I boken om Flisan är det bråkiga ”killgänget” ganska vådsamma. ”Nu tar han upp en knytnävsstor sten och hystar den mot mig. Stenen visslar förbi, farligt nära mitt huvud.” (Hagmar, 2004:125-126).

Den omhändertagande

I samtliga böcker med flickor i huvudrollen beskrivs de i situationer där de tar hand om någon,

t ex småsyskon eller djur. I boken *Tjuven* (Bergström, 1973) illustreras i både bild och text hur Jenny och Luvan på olika sätt tar hand om Luvans småsyskon. De hämtar på dagis, matar, klär på barnen och förmanar dem. Jenny säger: "Ibland känner dom sig som riktiga, vuxna mammor. Som när killarna bråkar och man måste gräla på dom." (Bergström, 1973:80). Både nutida, men framförallt 70-tals flickor hjälper sina mammor med städning och handling, diskar, plockar upp efter sig och bakar. Bland 70-tals pojkarna tar Elvis hand om växter och djur och Noak tar hand om sin vän Klas som har det svårt. Klas i sin tur gillar att passa Noaks småsyskon.

I de nutida böckerna finns en flicka som heter Myrra som jag som läsare på många sätt uppfattar som en "pojkflicka". Av texten framgår att även Myrra har omhändertagande drag t ex så färgar hon håret på sin mamma, sköter om en upphittad kanariefågel och mockar och mjölkar kor. Den nutida Flisan tar hand om sin låsashäst, som bara hon kan se, och sköter om den efter konstens alla regler.

Pojkflickan/flickpojken

I böckerna har jag funnit flickor som jag skulle vilja beteckna som pojkflickor, men det är flickor som går utanför de normer som anger hur flickor bör bete sig. Dessa flickor agerar på ett sätt som ofta tillskrivs pojkar eller män.

Den nutida Myrra är ett typexempel på en pojkflicka. Hon tar initiativ till olika aktiviteter såsom t ex madrassäkning utför en trappa och hon kastar pinnar längre än alla pojkar. Hon beskrivs som modig och orädd. I *Håkan Bråkans busbok* (Olsson, 2004) finns det en flicka som heter Alice och som beskrivs som den starkaste på hela lekis. När hon vill brottas med pojkarna vill de inte vara med eftersom de vet att hon kommer att vinna.

Tulle försvarar sin kompis Susanne när hon blir mobbad i skolan genom att hålla en tallrik soppa över huvudet på mobbaren. Hon blir då hårt bestraffad med kvarsittning när de andra går på rast samt genom att fröken drar henne i örat. Tulle berättar för Bella:

Och vet du vad jag fick? Jag fick hemanmärkning! Den första i klassen som fick hemanmärkning fastän killarna är mycket busigare. Dom kletar fast smörgåsar under borden i bamba (barnbispningen, min anm.) och bränner upp psalmboken i bänken! Men dom får inte hemanmärkning. Bara jag får det! (Lagercrantz, 1973:42).

I boken *Ingen får veta* (Herngren, 2004) finns en pojke som heter Johan som beskrivs som en flickpojke i vissa sammanhang, t ex vill han väldigt gärna leka med barbiedockorna på dagis och önskar sig mest av allt en egen barbiedocka på sin födelsedag. På Johans dagis motar dagisfröken bryskt bort alla pojkar från dockvrån och säger åt dem att hålla sig borta därifrån i fortsättningen. Pojkarna hänvisas istället till bollrummet. Johan har förstått att det inte är okomplicerat att en pojke vill leka med dockor och vågar först inte berätta om sin önskan ens för sin mamma. I övrigt leker Johan förvisso många grabbiga lekar såsom krig och riddare, men han blir inte speciellt glad när han på sin födelsedag får ett par boxhandskar av sin morbror. Han betraktar dem som bra så tillvida att han kan visa upp boxhandskarna för sina kompisar, vilket han inte kan med de dockor som han fått av sin mamma.

Mimmi i samma bok som ovan (ibid.) blir väldigt förtjust i Johans boxhandskar med tillhörande sandsäck, och säger så här. ”Jag vill också ha ett par boxhandskar. Får jag inga så köper jag själv för mina egna pengar! ”sa Mimmi bestämt och provade Johans handskar mot en av ballongerna. ”Pang!” (Herngren, 2004:59).

Att klara sig själv

I många av böckerna beskrivs pojkar och flickor som självständiga, d v s de klarar sig på egen hand. När Myrra får punktering på bakdäcket åker hon och hennes kompis till macken och pumpar upp cykeldäcket själva.

I boken *Tjuven* (1973) känner sig Jenny nästan lite vuxen, d v s hon tycker inte att det är någon idé att blanda in föräldrarna i sina problem eftersom de ändå inte skulle förstå. Tulle får många gånger försöka reda ut sina känslor på egen hand eftersom hennes bråkande föräldrar bitvis har svårt att se hennes behov och känslor. Detsamma gäller för Noak som ofta får klara sig känslomässigt och ibland även fysiskt på egen hand. Noak hjälper sina föräldrar med olika saker t ex mamman när hon inte orkar med hans småsyskon. Elvis är en annan 70-tals pojke som för det mesta får klara sig på egen hand, t ex lär han sig läsa själv och försvarar ödehuset mot destruktiva inkräktare. Här beskriver han med tillförsikt hur han ser på tillvaron. ”Och snett för honom ska det inte gå. Det är han säker på. Han kan lita på sig. De får säga vad de vill. Nånting inuti honom säger ifrån: jag vet vad jag vet. Dom vet inte. Jag är jag.” (Gripe, 1972:81).

Den modiga och starka

Många flickor och pojkar i böckerna beskrivs som starka och modiga. En av dessa är Tulle som

tidigare beskrevs under pojkflickan där hon försvarade sin kompis Susse som blev retad i skolan. Hon står på sig mot fröken som både ger henne hemanmärkning och drar henne i örat. I boken *Tjuven* (Bergström, 1973) har Jenny en klasskamrat som kallas för Luvan. Vid ett tillfälle hjälper hon en liten pojke som blir retad av två stora killar på skolgården.

Då störtade Luvan fram och sparkade till dom stora killarna i baken och skrek så högt så alla hörde det:

– Fegisar som bara törs bräka med såna som är mindre! Sen dansade hon runt killarna och skrattade och nästan sjöng: -Fe-gi-sar, fe-gi-sar... Ändå kände hon ingen av dom. Dom stora killarna bara stack. Det var modigt gjort av Luvan. (Bergström, 1973:36).

Även pojkarna i 70-tals böckerna framställs som starka och modiga. Elvis är modig när han försvarar ödehuset mot de nästan vuxna barnen som förstör det. Noak stödjer sin utstötta vän Klas och figurerar i många olika situationer där han fungerar som ett stort stöd för sina föräldrar.

Många av nutidsflickorna beskrivs också som modiga och starka barn. Flisan hittar en inre styrka och går sin egen väg när kompiserna sviker henne. Hon bemästrar också det ”killgäng” som alla andra barn är rädda för. Även Myrra beskrivs som modig. Så här svarar hon när hennes mattelärare bestämt att de skall ta reda på hur många barn man kan få plats med i hans lilla bil. ”Har vi några frivilliga?” undrar Per och tittar sig omkring. Myrras arm flyger upp. ’Pix pax att vara först’, ropar hon, för det här tänker hon inte missa för allt i världen.” (Macfie, 2004:82).

Nutidspojken Johan behöver de vuxnas stöd och hjälp för att hantera sin önskan att leka med dockor. Johan är stark som tar hjälp av sin mamma, han vet vad han vill, men han är inte tillräckligt modig för att våga uttrycka sin vilja i handling. Håkan anser sig själv vara modig, vilket detta citat påvisar: ”-Kom igen, då säger tjejen plötsligt. Kom igen, så ser vi vem som kan gunga högst! Håkan skrattar till och säger att det är ju hur larvigt som helst. Det är han förstås, eftersom han är kille och hon är en feg tjej.” (Olsson, 2004:32). Sedan visar det sig att tjejen gungar högre än Håkan som trillar av gungan och ropar på mamma.

Den rädda

70-tals flickan Tulle är väldigt rädd för små röda insekter, hon skriker och viftar när hon upptäcker en sådan. Jenny gömmer sig med de andra barnen när Mats smyger på Tjuv-Jonsson

och är rädd och osäker i den nya skolan som hon flyttat till. Dessutom får hon ont i magen för att hon är så rädd att någon skall upptäcka att det är hon som har stulit pengar av barnen i skolan.

När det gäller rädsla hos 70-tals pojkar kan den se ut som följande. Elvis är t ex rädd för de barn som retar honom för att han har annorlunda kläder. Han är dessutom många gånger rädd för sina föräldrar, speciellt mamman, som ibland slår honom och ofta snäser och grälar på honom. Noak blir också lite rädd för sin mamma ibland, t ex när han under hennes graviditet uppfattar henne som lite oberäknelig.

Vad är det som har hänt med mamma? Noak undrar verkligen. Han blir lite rädd för henne ibland. Tänk när dom åker upp i hissen /.../ (mamma börjar måilla, min anm.) Så trycker hon på den röda knappen. Då stannar hissen, pang, bara pang, och då trycker hon på alla knappar hon kommer åt och kvider lite så där ynkligt: -Noak, Noak, se till att jag kommer ur hissen! (Reuterswärd, 1974:19).

Nutidsflickorna i böckerna är rädda för lite olika saker. Myrra blir rädd när hon fastnar i en gödselstack och var lite rädd när hon skulle mjölka och mocka till korna. Hennes kompis Eva-Lotta törs inte åka madrass i trappan förrän hon förvissat sig om att det inte är farligt. Flisan är alltid rädd när hon går till skolan pga. de stora killarna som kastar sten på henne. Nedanstående citat visar hur Flisan känner sig när ”killgänget” tagit fast henne. ”Mitt hjärta skenar av rädsla och det känns som om jag ska svimma. Kanske håller jag rent av på att dö av skräck.” (Hagmar, 2004:127).

Nutidspojken Håkan är väldigt rädd för tjejer och har speciella antitjevvapen som innehåller färgat vatten. Dessutom har han läskiga bilder som han tänkt att han skall skrämja tjejerna med om de kommer för nära honom. En annan nutidspojke är Johan som är rädd att de andra barnen skall komma på att han har två barbie-dockor i garderoben, vilket framgår av följande citat.

‘Kolla Johan leker med dockor!’ Johan blundade hårt. Han försökte blunda med öronen också men det gick inte. Han höll händerna för öronen, men Gustavs hånfulla skratt trängde igenom. Johan hörde också vad han sa. ‘Fjantjohan.’ (Herngren, 2004:55).

Den gråtande

Efter flytten till storstan känner sig Jenny ofta ensam. ”Det händer att hon gråter (Påkvällen, i sängen.) Hon går inte till dom och gråter nu. Hon har blivit lite vuxen: vet att man kan bli så ledsen, så man har ingen att gå till.” (Bergström, 1973:53).

När 70-tals flickan Tulle blir ledsen brukar hon titta i sitt poesialbum och spegla sig, men ibland blir hon helt förtvivlad som t ex när en smyckesten, som hon och hennes pappa köpt i present till Tullens mamma, går sönder. ”Jag grinar inte, jag grinar inte, jag grinar aldrig!” säger Tulle till sig själv däruppe i trädet, men visst gråter hon. Hon grinar så att hon är alldeles blöt i ansiktet. Hon gråter så häftigt att hon tror att hennes hjärta ska brista.” (Lagercrantz, 1973:30).

Både Noak och Elvis är 70-tals pojkar som inte gråter. Noak känner sig många gånger väldigt ledsen när hans föräldrar inte uppmärksammar honom, men han gråter inte. Elvis beskriver en gång när han blev slagen av sin mamma och till slut slog tillbaka. Han blev då skickad till sin säng för att stanna där resten av dagen. ”Han grät inte men ledsen var han. Precis som tom inuti. Det fanns ingenting att göra.” (Gripe, 1972:23-24).

Bland nutidsflickorna ser gråten lite olika ut. Flisan gråter förtvivlat när hennes kompisar stänger henne ute. Myrra får vid ett tillfälle tårar i ögonen pga. att hon får ett kraftigt slag mot näsan. Hon skriker också när hon fastnat i gödselstacken, men hon gråter egentligen inte i någon av situationerna.

Nutidspojken Johan blir jätteledsen när hans morbror förklarar för honom att han inte tänker köpa några fåniga tjejprylar till Johan på hans födelsedag. Johans högsta önskan är nämligen att få en barbie docka som ser ut som en prinsessa. Trots att Johan blir så ledsen så håller han tillbaka sin gråt. ”Inuti Johan kändes det som om något började koka. Det sved i ögonen. Han måste därifrån. Innan tårarna kom. Men istället kastade han sig på sin morbror.” (Herngren, 2004:31-32). Och Johan börjar ”bråkbusa” med morbror istället.

Den ilskna

Tulle i boken *Tullesommar* (Lagercrantz, 1973) är mycket ledsen och arg över föräldrarnas bråkande och drar ut sniglar ur sina hus, trampar på myror och sparkar på stenar samt svär.

I boken om *Flisans osynliga häst* (Hagmar, 2004) växlar Flisans rädsla till ilska när Kevin tänker kasta en sten på låsashästen Manolito. ”När Kevin höjer handen för att kasta en sten till, blir jag rasande. Innan jag hinner tänka kastar jag mig ur sadeln och rusar fram till honom. – Lagg av med det där! vrålar jag.” (Hagmar, 2004:126).

Nutidspojken Håkan har ganska starka känslouttryckningar och ilskan är en av dem. Speciellt arg blir

han när han inte får som han vill eller då olika situationer inte blir riktigt som han tänkt sig.

Synen på det andra könet

I boken *När man heter Noak* (Reuterswärd, 1974) sitter Noak och hans kompis och betraktar två flickor på gården. De konstaterar att man kan ha två tjejer samtidigt om man vill, samtidigt som de sitter och resonerar om vem av tjejerna de helst vill ha. Flickorna på gården beskrivs som om att de gör sig till för killarna i fönstret. Noaks småsyster beskrivs på följande sätt när de varit lite skrikiga. ”-En minut till och jag hade fallit död ner, säger pappa. Alltså tjejer.” (Reuterswärd, 1974:40).

I Jennys klass finns en pojke som beskrivs som både starkast och modigast. ”Det var modigt av Mats. Aldrig skulle Jenny våga smyga på en riktig tjuv.” (Bergström, 1973:12).

Elvis upplever att hans föräldrar nog tycker att det varit bättre om han varit en flicka eftersom de är snällare än pojkar och lättare att uppfostra. Dessutom kan man se fina kläder till flickor, vilket inte lönar sig att göra åt pojkar enligt Elvis mamma (Gripe, 1972).

Håkan beskriver tjejer som fega, inget att ha, äckliga, skrikiga, som monster och det värsta som finns. De tjarar och gillar smink. De lipar och har röda tröjor, vilket Håkan anser är typiskt tjejigt (Olsson, 2004).

Utseende

I boken *Tullesommar* (1973) beskrivs hur Tulle får utstå gliringar beträffande sin kropp. En gång när hon gick förbi kiosken sa en pojke till henne att han tyckte hon var tjock. Bella, Tulles vuxna vän, är inte heller sen att kommentera Tulles utseende.

Bella säger att Tulle är slarvig, när Tulle spiller smör på kjolen. Sen säger hon att Tulle måste vara lite försiktig med pepparkakorna – Tulle får inte bli för tjock. Hon säger ’bli för tjock’ men i Tulles öron låter det: ’Fy vad du är smällfet!’ (Lagercrantz, 1973:86).

Ovanstående bok beskriver även hur Tulle betraktar en flicka som heter Jenny som hon hälsar på. Hon tycker att Jenny med sitt långa gula hår och vackra klänning, som hennes mamma sytt, är en av de sötaste flickorna som hon sett. 70-tals flickan Jenny har en fantasi om hur hon kommer att se ut om hon fortsätter att stjäla saker. I boken visas en mycket ful bild på en tjuvhäxa. Hon

har tofsar i öronen, vårtor i ansiktet och ett långt risigt hår.

I boken *Elvis Karlsson* (Gripe, 1972) framställs Elvis utseende som avvikande i relation till andra barn eftersom hans kläder är gamla och annorlunda. Bland de nutida barnen verkar Håkans storasyster Anna mest tänka på utseende, smink och killar, liksom Flisans klasskamrater Ninna och Rebecka som också gillar att sminka sig.

Liksom Jenny så oroar sig även Håkan över hur det skall gå om han och Pär åker fast när de pallar äpplen. Även i detta fall finns en illustration i boken, men denna liknar mer vilda västerns wanted-affischer med Håkan i randig fångtröja som liknar den som björnbussarna har i Kalle Anka. I boken om Flisan beskrivs utseendet på en av de värsta killarna i gänget. ”Han har rakat bort allt håret på huvudet, har en döskallering i örat och ser ruggigt grym ut. Byxorna är så säckiga att halva rumpan syns, men Erik tycks tro att det gör honom extra cool.” (Hagmar, 2004:125).

Vuxna som rollmodeller

Jag har ansett att det är viktigt att även ha med beskrivningar av vuxna i min studie eftersom de i hög grad påverkar barnens syn på kön (Eysenck, 2000). Min empiri visar tydliga exempel på detta. Ett exempel är när Tullas mamma ordnar en syjunta och Tulle snabbt bestämmer sig för att ha en egen syjunta hon med. Ett annat exempel är, som jag citerar nedan, när Elvis imiterar sin käre farfar. ”Han (farfar, min anm.) reser sig och går bort och spottar i slasktratten. Det skulle mamma se! Elvis går efter och gör likadant, han känner sig lugn och djärv.” (Gripe, 1972:47).

Kvinnors egenskaper

I några böcker beskrivs mammors oförmåga att packa.

Äntligen står de uppradade i trädgården med Kalle i täten redo att ge sig av. Men mamma har hela tiden glömt något de behöver ha med sig. (Macfie, 2004:35).

Att packa är intressant – mamma vet aldrig vad hon ska ta med sig, men det vet han. Väskan blir proppfull, och för honom går det fort, men för mamma sakta. (Gripe, 1972:55).

Mammor beskrivs även som villrådiga i vissa situationer och vänder sig då till männen. ”Hur gör vi nu då? undrar mamma bekymrat” (Macfie, 2004:40). Detta utspelar sig när Myrras pappa

just fångat in en förrymd kanariefågel. Ett annat exempel på detta fenomen är när Tulles mamma inte vet vad de skall göra med den förtvivlade Tulle: ”Mor tittar hjälplöst på pappa.” (Lagercrantz, 1973:117).

I många böcker beskrivs även mammor som lite oberäkneliga, t ex så beskrivs det i boken om *Elvis Karlsson* (Gripe, 1972) att hans mamma blir som mest snäll när han tycker att hon istället borde bli jättearg. Ytterligare två exempel bland 70-tals barn är när Tulle berättar att hennes mamma är snäll mot henne när hon minst anar det, och Noak som inte kan förstå sin mammas beteende under graviditeten.

Det finns även exempel på hur mammor framställs som oförstående och destruktiva för sina barn. ”Mamma har sagt att han inte kan umgås med barn. Det är därför ingen vill vara med honom har hon sagt. Först trodde han det inte, men sen när barnen kastade skolväskorna på honom, förstod han att hon hade rätt.” (Gripe, 1972:90).

Noaks mamma saknar tilltro till sig själv om att hon kommer att bli en bra läkare och säger att hon borde ha valt ett annat yrke, men i sorgsna stunder tror hon inte att hon skulle klara av något annat yrke heller, eftersom hon betraktar sig som blödig och rädd. När hon senare fått sin läkarlegitimation beskriver Noak henne som lite kaxigare, men att hon fortfarande gråter när hon är trött.

Att kvinnor beskrivs som lekfulla är mycket ovanligt i de böcker som jag läst, oftast ogillar mammor upptåg vilket detta exempel visar när Flisan rider på sin osynliga häst. ”I köksfönstret står mamma och pappa och tittar på oss. Pappa vinkar och skrattar, men mamma ser inte särskilt glad ut.” (Hagmar, 2004:121). Dock har jag hittat följande busiga dagisfröken som löser en situation ute på gården där barnen är oense om vad de skall göra. ”Då får fröken bestämma, säger Camilla. Alla suckar. Då blir det säkert något lugnt och försiktigt. Titta på vårtecken och sånt. – Vi kan kasta snöboll! Skriker fröken Camilla och slänger iväg en mot Ronnys rygg. Alla mot alla. Men inte i ansiktet” (Olsson, 2004:27).

Mäns egenskaper

I ungefär hälften av böckerna är papporna ganska osynliga och därför är det i vissa fall omöjligt att definiera vilka egenskaper de har. Dock vill jag peka på några exempel. När Tulle ser sin pappa gråta blir hon häpen eftersom hon inte trodde att män kunde gråta. Papporna beskrivs ofta

som lite ansvarslösa. Ett exempel på detta är när Tulle påminner pappa om att de lovat mamma att köpa tandkräm, pappa svarar då att han tycker att tandborstning är onödigt och det slutar med att de inte köper någon tandkräm.

Håkans pappa blir förtvivlad när Håkans mamma trillar över alla köttbullar som han rullat och han börjar gråta. Håkans pappa försöker ofta göra praktiska saker men misslyckas för det mesta med det han tar sig för. Med undantag av detta så beskrivs de flesta pappor som praktiska, t ex så fixar Flisans pappa med bilen och spikar upp en hylla till henne, men han är även i högsta grad empatisk och känslomässigt engagerad i Flisan. Myrras pappa fångar en bortflugen kanariefågel och står för de praktiska göromålen i huset t ex att göra en fågelbur och laga cykeldäck.

Männen är ofta tuffa i relationen till pojkarna, t ex Johans morbror Nisse som brottas med Johan och hans lillebror och knuffar på Johan med knuten näve. Elvis pappa säger högt till Elvis att han inte tror att Elvis kommer att bli någon fotbollsspelare, vilket Elvis förstår är till pappans besvikelse.

Många av papporna beskrivs som frånvarande psykiskt eller fysiskt. Noaks pappa är ofta frånvarande psykiskt. Tulles pappa är frånvarande rent fysiskt ca 9 månader per år då han befinner sig till sjöss, dessutom är han inte alltid psykiskt närvarande när Tulle behöver honom. Jennys pappa är ganska osynlig i boken, men han verkar vara den som arbetar och drar in pengar. Johans pappa verkar inte delta aktivt i hans liv utifrån att Johan i boken beskriver att hans pappa alltid brukar skicka pengar på hans födelsedag.

Den lekande mannen är en stereotyp som finns med i princip alla böcker. Här ger jag några exempel på detta. I boken *När man heter Noak* (Reuterswärd, 1974) tar Noaks pappa initiativet till att lägga Noaks stora myskudde i badkaret och fylla detta med vatten, vilket inte roar mamma när hon kommer hem. Ett annat exempel från 70-talet är när Tulle handlar med sin pappa och handlingen blir till en lek. Det hela övergår i en nöjestrapp: de går och fikar, Tulle får godis av pappa och de går på ölkafé. Tulles mamma har bett dem att handla mat, men de kommer bara hem med en gammal falukorv och en ölback samt en smyckesten till mamma. En parallell till ovanstående finns i boken *Flisans osynliga häst* (Hagmar, 2004). ”Det är visserligen roligare att handla med pappa, för han är inte lika snål som mamma.” (Hagmar, 2004:107). Flisans pappa deltar i hennes lek med fantasihästen Manolito. Han hjälper henne att ordna ett stall, spikar upp en hylla där hon kan ha sina hästsaker och föreslår att hon skall tvätta ”hästen” med

vattenslangen. I boken om Myrra åker farbror Gunnar madrass utför en trappa med barnen. I boken *Ingen får veta* (2004) leker Johans morbror Nisse med dockor, dansar och brottas.

Föräldrars yrkesområden

De flesta 70-tals mammor är hemmafruar eller föräldralediga. Bara en mamma arbetar och det som läkare. Papporna i 70-tals böcker arbetar företrädesvis inom traditionellt manliga områden såsom t ex i en järnhandel, på en bensinmack, som sjöman och skogshuggare. På fritiden spelar en pappa hockey och en annan fotboll. En kvinna älskar att bada på sin fritid och hemmafrun med den fotbollsspelande mannen beskrivs endast ha hunden till sällskap när han spelar fotboll.

Av nutidsmammorna framgår det bara i ett par fall vad de arbetar med; en är bibliotekarie och en är karriärkvinna på ett sjukhus. Nutidspappornas yrken framgår bara i något fall. Dessa arbetar på kontor och kör taxi. Vad gäller nutidsföräldrarnas fritidaktiviteter så älskar Myrras mamma att läsa böcker, hon läser t o m när hon lagar mat och Flisans mamma verkar inte ha någon fritid eftersom hon jobbar även när hon kommit hem från arbetet. I övrigt framgår det inte vad barnens mammor och pappor gör på fritiden.

Mammor som prioriterar sin karriär förekommer i både 70-tals och nutidsböcker. Ett exempel på en karriärkvinna är Noaks mamma som resonerar med sin son. ” – Kan du inte stanna hemma då? Långt inifrån Noak kommer frågan. – Nä, det skulle bli fel om jag gjorde det. Jag måste plugga färdigt och bli läkare...” (Reuterswärd, 1974:58). Flisans mamma beskrivs som ständigt arbetande, först arbetar hon hela dagen och när hon kommer hem så fortsätter hon. Hon framställs som irriterad, stressig och ger Flisan lite uppmärksamhet och kärlek.

Föräldrars/vuxnas ansvarsfördelning i hemmet

Nedan ger jag några exempel på hur ansvarsfördelningen mellan föräldrar och vuxna ser ut i böckerna.

När Jenny och hennes familj skall flytta får hennes mamma fart. ”Hemma blir det mycket att göra. Mamma får brått att städa och röja.” (Bergström, 1973:16). Noaks mamma lämnas ensam med de skrikande tvillingarna när Noak och hans pappa går för att handla delar till något ”tekniskt” som Noak håller på att bygga. Noaks pappa säger att han hade dött om han stannat hemma en minut till (se s. 32).

När Myrra har fastnat i gödselstacken hos bonden Orvar bär han hem henne täckt av dynga. I

detta skick överlämnar han Myrra, och hennes kletiga gummistövlar, till Myrras mamma som raskt tar itu med rengöringsarbetet. Utifrån nedanstående citat är det ganska tydligt att Myrras mamma även är den som är ansvarig för husets rengöring (min anm.).

Mamma tycker inte det är roligt och drar ner mungiporna när Myrra berättar om sin madrassäkaridé. Hon tycker förstås att det verkar farligt. /.../ Den (madrassen min anm.) är dammig och smutsig och mamma säger åt dem att ta ut den i trädgården först och skaka den, annars får de hela huset fullt med damm. Och det vill hon för allt i världen inte. Städning är nämligen inte mammas favoritsyssla.

(Macfie, 2004:69-70).

Flisans kompis Ninna har en mamma som städar mycket. ”Ninnas mamma ligger påknä och skurar köksgolvet, trots att det redan är blankt.” (Hagmar, 2004:45).

Som framgått under rubrik: *Mäns egenskaper* så vistas generellt sett papporna inte så ofta i hemmet. Exempelvis bor Johans pappa inte hos Johan, Tulles pappa är till sjöss nio månader om året, Jenny och Elvis pappor jobbar hela dagarna och syns knappt till i böckerna.

Även om mäns deltagande i traditionellt kvinnliga sysslor inte är speciellt framträdande i böckerna så förekommer ändå vissa exempel. Noaks pappa framställs som att han tar en ganska aktiv del i hemmets sysslor. T ex ansvarar han för badsaltsinköp till hustruns dagliga bad, tar relativt mycket hand om Noak och hans syskon samt han är den som syr barnens mysuddar. Ett nutida exempel är Flisans pappa som framställs som att han tar det största ansvaret för Flisan och hemmet.

ANALYS

I det följande presenteras min analys av det empiriska material som redovisats i resultatredovisningen.

Miljö och aktivitet

Cykeln är en given kompis för pojkar i både 70-tals och nutida böcker. I de fall som flickor cyklar så gör de detta på ett annat sätt än pojkarna, t ex Myrra cyklar ut på en picnic med bästa kompis eller Flisan leker att cykeln är en häst. Pojkar kör i allmänhet rally med sin cyklar, vilket anknyter till den av Zackari (1976) belysta amerikanska studien där pojkar ofta tävlar på olika sätt. Även Giddens (1998) belyser en könsrollsstudie (Weitzman, 1972) där det framkom

att pojkar ofta vistas i äventyrliga utomhusaktiviteter, vilket cykelrally enligt min tolkning får betraktas som.

Zackaris (1976) studie visar även att det finns en förväntan på flickor att de skall göra tråkigt rutinarbete, medan pojkar inte har denna förväntan på sig. Med hänvisning till detta så visar min empiri att flickor i både 70-tals och nutida böcker handlar mat med sina föräldrar, vilket ö h t inte förekommer bland pojkarna.

Det framkommer av empirin att 70-tals barnen ibland har vuxna kompisar som inte tillhör familjen, vilket inte alls förekommer bland de nutida barnen. Min personliga tolkning är att eftersom att dessa barn är ensamma och lite avvikande så tvingas de, eller väljer pga. omständigheterna, att umgås med vuxna i ett substitutliknande förhållande istället för att leka med jämnåriga kompisar.

Karaktärer:

Prinsessan

Werkmäster (1976) beskriver hur ett objekt inte förmår att älska en annan individ utan objektet kan endast beskådas eller möjligen ägas, vilket anknyter till både den nutida och den 70-tals litteratur som jag studerat. I båda tidsepokerna beskrivs flickor som prinsessor av pappor och pojkar. Min tolkning av detta manliga betraktelsesätt är att det objektifierar och passiviserar flickor, en vacker prinsessa kan inte antas göra så mycket mer än att sitta och vara just vacker. Detta anknyter till Nikolajevs (2004) antitetiska modell där flickor bl a beskrivs som vackra och passiva. Nutidspojken Johan har samma bild av den prinsessdocka som han önskar sig som barnen i Davies studie (2003) hade av prinsessor, nämligen att de skall vara vackra och ha vackert hår. Även 70-tals flickan Tulle internaliserar snabbt sin pappas syn på henne som en prinsessa och med anledning därav måste hon absolut ha med sig prinsesskorv hem. Detta anknyter enligt min bedömning också till Davies studie (ibid.) eftersom flickorna i denna, liksom Tulle, gärna ville vara prinsessor.

Actionman

Denna kategori anknyter till Weitzmans studie där pojkar beskrivs som självständiga och i äventyrliga aktiviteter utomhus (Giddens, 1998). I mitt material har framkommit några exempel som anknyter till detta. Ett är när Elvis Karlsson försvarar ödehuset mot de stora barnen och till

slut lyckas rädda huset från total förstörelse (Gripe, 1972). Han ordnar själv hjälp från de vuxna och min tolkning av berättelsen om Elvis är att den genomsyras av hans självständighet och äventyrlusta.

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver hur barn lär sig av barnböcker att pojkar är de som är aktiva och busiga. I de böcker jag studerat är det generellt sett så att pojkar, på både 70-talet och nutid, ofta beskrivs i aktiviteter som är lite äventyrliga och våldsamma, t ex de slåss och busar. Dessutom är aktiviteterna ofta fysiska. Min generella tolkning är att pojkars bus ofta har en annan karaktär än flickors, t ex att busen är mer handgripliga och våldsamma eller i stil med Håkan Bråkans kiss-och-bajs humor. Smith (2000) redogör för ”bråkleken”, vilken främst förekommer bland 70-tals pojkar när de slåss påskoj, brottas och jagar varandra.

Enligt Zackari (1976) framställs pojkar ofta som aggressiva samt att flickor ofta utsätts för pojkarnas aggression. Jag ger här två exempel från mitt material på detta. Det ena är Flisan som utsätts för killgängets aggressioner i form av t ex stenkastning. Det andra är Tulle som jagas av pojkarna och en dag blir fastbunden och lämnad ensam kvar vid ett träd. Min bedömning av dessa två situationer är att böckerna framställer pojkarna som maktmissbrukande och med en oförmåga att känna empati. Detta kan kopplas till Nikolajevas (2004) modell där pojkar ofta beskrivs som känslolösa.

Den omhändertagande

I min empiri finns en tydlig återkoppling till Weitzmans könsrollsstudie där flickor ofta beskrevs i passiva, husliga inomhusaktiviteter (Giddens, 1998). I min empiri tenderar flickor i allmänhet att hjälpa sina mammor med olika saker i hemmet, mest framträdande är detta dock bland 70-talsflickorna. Ett typiskt exempel är Jenny och Luvan i boken *Tjuven* (Bergström, 1973) som på allehanda sätt tar hand om Luvans småsyskon med påklädning, matning etc. Nikolajeva (2004) beskriver också hur flickor framställs som omtänksamma och självuppoffrande.

Min tolkning av pojkflickan Myrra är att hon beskrivs som en tuff tjej som tar för sig av livet samtidigt som författaren låtit henne behålla t ex de omhändertagande egenskaper som normalt inte tillskrivs män t ex att hon färgar håret på sin mamma. Författaren förmedlar enligt min bedömning en politiskt korrekt bild av en jämlik flicka, samtidigt som männen i berättelsen t ex bonden Orvar (se ex. kvinnors ansvar för hem och barn) inte verkar ha den omvårdande förmågan att hjälpa Myrra att bli av med dyngan utan överlämnar detta till Myrras mamma.

Daun (1999) beskriver att det är svårare för män att visa upp omhändertagande egenskaper eftersom de samhällseliga strukturerna inte tillåter eller förväntar sig detta i någon högre grad. Detta knyter nära an till nedanstående karaktärsgrupp.

Pojkflickan/flickpojken

En av pojkflickorna i mitt material är Mimmi i boken *Ingen får veta* (Herngren, 2004). Hon uttrycker med lätthet att hon också vill ha boxhandskar utan att få negativa reaktioner från omgivningen, vilket Johan får när han vill leka med dockor. Min bedömning är att detta är ett tydligt exempel på den fallocentrism som Nikolajeva (2004) beskriver. Min tolkning utifrån detta är att Johans önskan om att utföra aktiviteter som är normerade som flickaktiviteter innebär att Johan degraderas i sin manlighet. Mimmi däremot kan börja boxas utan att förlora lika mycket som Johan. Omgivningen tenderar enligt min tolkning att uppfatta Johan som lite mesig, Mimmi däremot blir mer betraktad som en tuff tjej. Elvin-Nowak & Thomsson (2004) anknyter också till detta när de pekar på att det inte är lika stigmatiserande att betecknas som en pojkflicka som det är att betraktas som en flickpojke. Flickpojken, som Johan i fallet ovan, finns egentligen inte som ett begrepp i vårt språk, menar författarna (ibid.).

Min tolkning av Johans önskan om att leka med dockor är att han bryter mot de normerande strukturer som omger honom i samhället (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004). Med anknytning till ovanstående författare (ibid.) så bedömer jag att Johan, innan han kom på att han ville leka med dockor, inte reflekterat speciellt över de starka krafter, som omger honom och alla andra barn, och som specificerar vad som är rätt eller fel beteende för flickor och pojkar. Min bedömning är att, när Johan står i begrepp att överträda gränsen för vad som är "tillåtna" pojkaktiviteter, så synliggörs barriärerna genom t ex dagisfrökens ogillande och förvisande från dockvrån. I Åströms studie (Daun, 1999) beskrivs detta ogillande från omgivningen som sanktioner, som den som bryter mot normer utsätts för. Det alternativ som står till buds för Johan är, som Daun framställer det; "att lida i tysthet" (Daun, 1999:164). Den dagisfröken som lyftes fram i teoriavsnittet under socialkonstruktionismen (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004) verkar, enligt min bedömning, ha en närmast identisk uppfattning som Johans dagisfröken som snabbt "sorterar" tillbaka barnen till de, som hon anser, rätta platserna igen, d v s pojkar i bollrummet och flickor i dockvrån.

Den tydligaste pojkflickan i mitt material är Myrra som, enligt min bedömning, håller sig inom de strukturer som Elvin-Nowak & Thomsson (2004) pekar på, vilket jag bl a grundar på att

författaren inte framställer eller problematiserar några reaktioner från omgivningen utifrån Myrras sätt att vara. Däremot får Tulle känna på hur hennes och pojkarnas beteende betraktas och behandlas på olika sätt.

Att klara sig själv

Min tolkning av 70-tals barnen är att de beskrivs som självständiga och mer ensamma psykiskt och fysiskt än de nutida barnen. De har även ett stort ansvar. Vidare anser jag att 70-tals barnen beskrivs som mer frånskilda från familjen än de nutida barnen som, utifrån min tolkning, har en större backup från sin familj.

I boken *Myrra – 8 och ett halvt* (Macfie, 2004) så är hennes tro på sin egen kompetens och förmåga att lösa de flesta situationer som hon hamnar i markant vilket stämmer överens med Lyons (2000) definition av ett gott självförtroende (Eysenck, 2000). Som läsare upplever jag Noak som mer utlämnad med allt ansvar som han ställs inför, men han framställs ändå med en stark tro på sig själv och tar t ex hand om sin mamma när hon inte orkar med Noaks småsysstrar.

Eysenck (2000) beskriver hur en individs självförtroende i hög grad styr val av aktiviteter, engagemang i aktiviteten och slutligen hur benägen individen är att stanna kvar i aktiviteten under press, anknyter till min empiri och Elvis Karlsson. Av citatet i resultatredovisningen framkommer att man tydligt kan se att oberoende av vad alla andra tycker och tänker så tror han på sin egen förmåga och inser sitt värde. Han lägger ner ett oerhört engagemang på att plantera frön och blommor i staden och på sommarstället – han har ett stort engagemang för detta. Slutligen ger han inte vika, även om han många gånger är rädd, under den relativt långa och besvärliga process som det innebär att förhindra att ödehuset förstördes.

Den modiga och starka

Många barn i de böcker jag studerat framställs som modiga och starka, enligt min tolkning. Den kategori barn som framställs som mindre modiga och starka, enligt min bedömning, är nutidspojkarna. Håkan anser själv att han är väldigt modig, speciellt i förhållande till de som han säger ”fega tjejerna”, men det slutar för det mesta med att det visar sig att tjejerna är de som är modigare. Min tolkning av Håkan är att det är viktigt för honom att, utifrån rådande normer, framhålla att han har mod och styrka m a o män tenderar ofta att säga att de kan saker som de inte kan medan kvinnor oftast gör tvärtom. Detta ansluter till Hydes (1994) beskrivning av

vanliga resultat från självförtroendestudier där det framkommer att män tenderar att överskatta sin förmåga (Magnusson, 2003).

Min bedömning är också att pojkar i främst 70-tals böcker ofta beskrivs som modiga av flickor fast det egentligen kanske handlar om att de kastar sig ut i saker utan att tänka sig för, vilket anknyter till det som Nielsen (2002) beskriver nämligen att mod är en av de egenskaper som människor generellt sett beundrar mest (se även "Synen på det andra könet").

Den rädda

Mycket av barnens rädslor vill jag tolka som inlärt beteende, vilket anknyter till Banduras observations- och modellinläring (Eysenck, 2000). 70-tals pojkarna Noah och Elvis är ibland rädda för sina mammor. Enligt min uppfattning så beror detta på att de varit med om olika negativa upplevelser med sina mammor. Jag menar att dessa upplevelser skapat deras rädslor.

Att flickan Tulle beskrivs som rädd för insekter är en klassiker enligt min bedömning, det liksom förutsätts att flickor generellt är rädda för kryp av olika slag. Min utgångspunkt är dock att barn sällan är rädda för insekter eller andra saker från födseln, utan det är olika positiva eller negativa upplevelser som präglar deras reaktioner. För att anknyta till Bandura (ibid.) så innebär det i Tulles fall att hon iakttagit hur andra vuxna reagerat inför åsynen av, som i detta fall, en insekt. Om den vuxne vid åsynen av denna hoppar och skriker kommer barnet med all sannolikhet att fortsättningsvis uppfatta insekten som något som man måste vara rädd för. Barnet (Tulle) imiterar och befäster den vuxnes beteende. Enligt den sociala inläringsteorin förstärker t ex en förälder denna inlärd rädsla om hon/han varje gång när barnet blir rädd också uttrycker sitt obehag (ibid.).

Nutidspojken Johan är rädd för att bryta mot de normer som råder, dvs att pojkar skall leka med bollar och inte med dockor. Min tolkning av detta är att Johan får leka med sina dockor i hemmets undanskymda vrå eftersom han annars kommer att utsättas för omfattande sanktioner av omgivningen, t ex kompisar som retas och dagisfrökens attityd om att dockor inte är lämpliga leksaker för pojkar. Enligt Daun (1999) kan detta resultera i att Johan i fortsättningen inte uttrycker sin önskan om att leka med dockor.

Den gråtande

Både 70-tals pojkar och nutida pojkar tenderar att hålla tillbaka sin gråt när de blir ledsna, vilket

de exempel jag givit i resultatredovisningen tydligt visar. Det är främst i nutidsböcker som det ibland förekommer att pojkar gråter när de t ex blir rädda eller har gjort sig illa. Dock är det ett faktum att alla huvudrollspojkar håller tillbaka sin gråt och de gråter inte ens när de är ensamma. Samma resultat påvisades också i den amerikanska studie som Zackari (1976) beskriver, d v s att pojkar håller tillbaka sin gråt. 70-tals flickan Jenny håller också tillbaka sin gråt, men gråter i sin ensamhet på kvällen, vilket skiljer sig från pojkarna.

Den ilskna

Barnens ilska yttrar sig på olika sätt. Daniel et al (2004) beskriver hur skilsmässobarn kan bli aggressiva och tappa en del av sin impuls kontroll, vilket jag tydligt kan iaktta hos Tulle när hon destruktivt drar ut sniglar ur sina hus när hon är upprörd över föräldrarnas ständiga bråkande. Daun (1999) lyfter fram en studie (Fox & Hesse-Biber, 1984) som påvisar att pojkar uppvisar aggressiva egenskaper och flickor är verbala, vilket mitt material tydligt visar i exemplet med Flisan och killgänget där killarna handgripligen försöker skrämja Flisan. Flisan är först jätterädd för Kevin och hans kompisar men när hon inser att Kevin tänker kasta en sten på låsashästen Manolito så blir hon jättearg och går till motattack. Dock använder hon inte tillhyggen som pojkarna utan hon löser situationen med ilskna ord och hot istället.

Synen på det andra könet

De exempel som jag gett i resultatredovisningen från min empiri visar att flickor tenderar att se upp till det som pojkar gör, även om det många gånger enligt min uppfattning är dumdristiga saker. T ex Jenny som ser upp till bråkstaken Mats som ”fönstertittar”. Nielsen (2002) belyser att egenskapen mod är en så eftertraktad egenskap att de flesta människor tenderar att beundra den modiga. Detta, menar Nielsen (2002), kan vara fallet även om den modiga utför t ex kriminella handlingar. Han (ibid.) menar att den kriminella handlingen bleknar vid sidan av modet (se även ”Den modiga och starka”).

Noak och hans kompis Klas objektifierar flickorna genom att ingående studera deras utseende och avgöra vem de helst vill vara ihop med, samtidigt som dessa flickor beskrivs göra sig till för killarna i fönstret. Detta anknyter till Elvin-Nowaks & Thomssons (2004) resonemang om att de råder en strukturell maktobalans mellan könen. Enligt min tolkning av ovanstående exempel så påvisar detta en ojämlikhet och makt till fördel för dessa pojkar, även om just denna företeelse kan betraktas som relativt oskyldig. Dock menar jag att det för det läsande barnet pekar på att det

är pojkar som avgör om flickor duger och flickor gör sitt bästa för att få en bra bedömning av pojkar genom att göra sig till och inte vara äkta.

I *Håkan Bråkans busbok* (2004) har Håkan många tråkiga, stereotypa föreställningar om tjejer. Han tycker inte att de duger till mycket, enligt min tolkning. Boken innehåller mycket ironi där den beskriver Håkans flödiga, negativa uppfattningar om tjejer och sedan mer subtilt, i alla fall för mindre barn, enligt min bedömning, påvisar att Håkans argument inte håller. Smith and Cowie (1991) anser att barn inte förrän i 11-års åldern förstår ett mer abstrakt tänkande (Daniel et al, 2004). Med anknytning till detta är min tolkning att jag inte tror att alla barn uppfattar denna ironi, utan mer tar till sig Håkans uttalanden om t ex äckliga tjejer som inget är att ha. *Håkan Bråkans busbok* (2004) är dessutom den enda bok i studien som har en manlig författare, vilket fått mig att fundera på om detta har en betydelse eftersom den så tydligt avviker från de andra böckerna i språkbruk.

Utseende

Enligt den sociala inlärningsteorin så menar Bandura (Eysenck, 2000) att den vuxne genom förstärkning eller uppmaning kan forma ett barns beteende. De normer vi har i samhället och i hemmet påverkar vilket beteende som anses vara lämpligt för flickor och pojkar (Elvin-Nowak & Thomsson, 2004). En flicka kan t ex få beröm när hon är hjälpsam och prydlig (Zackari, 1976). I mitt material finns ett exempel där Tulles vuxna vän Bella anmärker på Tulle att hon, dels äter för mycket och därmed riskerar att bli tjock, samt dels att hon är slarvig eftersom hon spiller på sin kjol. Min tolkning av detta är att Bella som rollmodell påtalat för den 8-åriga Tulle att det är viktigt för flickor att inte bli för tjocka eller se ovårdade ut.

Zackari (1976) beskriver en amerikansk undersökning som påvisade att flickor ägnade mycket tid åt sitt utseende med avsikt att se vördade och vackra ut. Med anknytning till detta är Jenny som Tulle hälsar på just en sådan flicka eller min tolkning är snarare att det är Jennys mamma som är väldigt mån om dotterns yttre. Jag bedömer samtidigt att Tulles sätt att betrakta Jenny, nämligen att hon är den sötaste hon sett, visar att detta är något som hon också skulle vilja vara eftersom det underförstått, enligt min tolkning, är varje flickas/kvinnas dröm. Med hänvisning till ovanstående vill jag även anknyta till hur pojkar i mitt material generellt beskrivs utseendemässigt. I de få fall man beskriver pojkars utseende handlar de t ex om att se tuff ut eller som i Elvis fall att hans kläder är annorlunda.

I två av böckerna fanns bildillustrationer om vad barnen tänkte skulle hända om deras stölder skulle upptäckas. Jenny tror att hon skall bli en ful "tjuvhäxa" medan Håkan inte alls kopplar samman sina stölder med att han skall bli ful.

Vuxna som rollmodeller

Enligt den sociala inlärningsteorin så utgör vuxna en stark påverkan på barn beteende (Smith, 2000). De exempel som givits i resultatredovisningen där Tulle och Elvis imiterar de vuxna är för mig tydliga exempel på att de vuxna utgör en stark påverkan på barnen. Därför anser jag att det är viktigt att även studera hur de vuxna framställs i böckerna.

Kvinnors och mäns egenskaper

Min tolkning är att i både 70-tals böcker och nutida böcker framställs i vissa fall kvinnor som handfallna och villrådiga. Dessutom beskrivs mammors bristande kompetens när det gäller att packa. Männerna beskrivs vänta på kvinnan som aldrig blir färdig. Männerna hjälper även kvinnorna att ta sig ur olika problematiska situationer som de inte själva kan hantera, vilket anknyter till Nikolajevas (2004) modell där kvinnor beskrivs som beroende av andra.

Hyde (1994) framställer ett vanligt resultat av självförtroendestudier där kvinnor tenderar att underskatta sin egen kompetens. Detta ansluter till Noaks mamma som har ett dåligt självförtroende och inte tror att hon kommer att bli en bra läkare. Noak beskriver sedan i boken att, fast hans mamma blivit kaxigare sedan hon blev läkare, så har hon fortfarande lätt för att gråta när hon är trött och ledsen. Min bedömning är att män sällan framställs på detta sätt, en tuff yrkesman beskrivs sällan gråtande efter arbetsdagens slut. I mitt material finns det ingen man som, liksom Noaks mamma, gråter för att han känner att han inte klarar av sitt arbete. Pappor framställs generellt som att de inte gråter, vilket anknyter till Nikolajevas (2004) antitetiska modell som beskriver att män och pojkar håller tillbaka sin gråt. En tendens i många böcker är att pappor har en relativt tillbakadragen roll och framställs som lite ansvarslösa och praktiska. Enligt min bedömning kan detta vara en spegling av hur pappors roll ser/såg ut för många familjer i det verkliga vardagslivet.

Zackari (1976) hänvisar till den amerikanska studien (1972) där pappor, i motsats till mammor, ofta beskrivs som den som gör roliga saker med barnen. I min empiri kan detta tydligt urskiljas. Den lekande mannen är ett genomgående tema i böckerna både vad gäller nutida och 70-tals

böcker. Som exempel har vi Flisans pappa som deltar i hennes lek med låsashästen Manolito som bara Flisan kan se. Dessutom har vi t ex Tullers pappa som skall hjälpa Tullers mamma att handla och gör hela resan till en rolig dag i stan. Dock glömmer pappan att handla det han lovade Tullers mamma och kommer istället hem med en gammal falukorv och lite annat som Tullers mamma betraktar som onödiga inköp. För att vidare anknyta till detta framkommer det även av ovanstående undersökning (ibid.) att pappor ofta gör saker som mammor inte uppskattar eftersom det t ex smutsar ner hemmet. Ett annat sådant exempel är när Noaks pappa stoppar ner Noaks myskudde och Noak i badkaret samt fyller på vatten på kudde och barn, vilket inte uppskattades av Noaks mamma när hon senare kom hem från jobbet.

Föräldrars yrkesområden

De flesta 70-tals mammor är hemmafruar, bara Noaks mamma avviker från detta. Flisans och Noaks mamma har gemensamt att jobbet utanför hemmet är väldigt viktigt för dem, så viktigt att de sätter arbetet före barnen. Ferguson (1976) tar upp problematiken med att kvinnor ofta utsätts för dubbla bestraffningar och därför blir förvirrade i sin identitet. Min tolkning är att beskrivningen av Flisans och Noaks mammor gör att läsaren tenderar att betrakta dessa kvinnor som mindre bra mammor när de egentligen bara gör vad män i alla tider gjort. Jag menar att detta beror på att kvinnor och män har olika förväntningar på sig av omgivningen. Elvin-Nowak & Thomsson (2004) pekar på problematiken med att normen idag är att kvinnor skall vara framåt och ta för sig, men om de i denna process blir för lika männen har de gått utanför vad denna norm säger och de blir ofta betraktade som manhaftiga och ”gå-på-ga”, vilket enligt min tolkning hänger ihop med det som Ferguson (1976) beskriver om dubbla bestraffningar. Min bedömning är att detta inte är en helt enkel balansakt.

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver hur den av tradition könsuppdelade arbetsmarknaden är segregerad både vertikalt och horisontellt. I mitt material är det endast ett par av kvinnorna som utmanat denna segregering. Flisans mamma var tidigare sjuksköterska och ingick då enligt ovanstående resonemang i den traditionellt vårdande kvinnosektorn inom den vertikala segregeringen. Hon har nu fått en annan tjänst där hon arbetar på en högre position med ekonomi. Boken ger ingen uttömmande beskrivning avseende hennes nya tjänst, bara att hon själv anser att det nya jobbet är bättre och att hon tjänar mycket pengar. Med utgångspunkt från detta är min tolkning att hon genom att gå från ett vårdande yrke till att arbeta med ekonomi till viss del har bidragit med att luckra upp den vertikala segregeringen, även om ekonomisektorn inte är lika könsuppdelad som exempelvis tekniska arbeten. Dessutom beskriver boken att hon

har klättrat i hierarkin genom att hon fått en mer statusbetonad tjänst än tidigare, vilket innebär att hon klättrat en bit upp i den horisontella segregeringen. Noaks mamma blir så småningom läkare, vilket jag tolkar som en utmaning mot både den vertikala och horisontella segregeringen eftersom jag bedömer att det var mindre vanligt med kvinnliga läkare på 70-talet än det är idag, och en läkare i allmänhet innehar en hög position inom sjukhushierarkin.

Mammornas fritidsintressen är i princip inte beskrivna i böckerna, medan männen t ex spelar fotboll och hockey. Detta vill jag anknyta till Elvin-Nowak & Thomsson's studie (2004) där de ser att kvinnor på sin fritid inte har specifika intressen utan i allmänhet tar hand om hemmet även då Den enda aktivitet som bröt detta mönster var kvinnornas tv-tittande (ibid.).

Föräldrars/vuxnas ansvarsfördelning i hemmet

Traditionellt tenderar kvinnor att vara de som har ansvar för städning, matlagning och barn i hemmet (Mattsson, 2002). I den empiri jag fått fram kan jag tydligt se att även i de fall där jag upplever att kvinnorna lever mer jämlikt, t ex Noaks mamma, i förhållande till vissa andra kvinnor i böckerna, t ex Elvis mamma, så förefaller det ändå vara så att kvinnorna i mångt och mycket är de som har det slutgiltiga ansvaret för hem och barn. Ett tydligt exempel är när Noaks föräldrar är helt slutkörda av tvillingarnas skrik och Noak och hans pappa lämnar mamman ensam med barnen för att gå och handla några tekniska saker till Noak. Noaks pappa beskriver att han inte klarat en sekund till hemma, men jag undrar vilket val mamman har att lämna den jobbiga situationen med barnen i det skedet? Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver också att kvinnor fortfarande gör det mesta av hushållsarbetet i hemmet, även om de arbetar full tid.

När Myrra fastnat i gödselstacken så bärs hon hem helt nedsmutsad med dynga av bonden Orvar. Min tolkning av denna situation är att jag tror att författaren hade framställt situationen annorlunda om det varit en kvinna som kom hem med Myrra. Jag tror att hon iså fall hade gjort henne lite ren innan hemfärden, i annat fall hade läsaren nog dömt henne som en kvinna som inte lever upp till normen om hur en "rätt kvinna" bör bete sig. Enligt Nikolajevas (2004) modell så framställs oftast kvinnor som omtänksamma. Även Mattsson (2002) beskriver hur kvinnor är de som ansvarar för hem och barn.

Elvin-Nowak & Thomsson (2004) beskriver en tanke om att vissa kvinnor som själva valt att vara hemma ändå kan upprätthålla en viss levnadsstandard eftersom männen försörjer dem. I mina 70-tals böcker finns det några mammor som är hemmafruar. Utifrån böckernas beskrivning

har jag gjort tolkningen att anledningen att dessa kvinnor är hemma har mer att göra med tidsideal än deras egna önskningar.

SLUTDISKUSSION

Inledningsvis kommer jag att sammanfatta de resultat jag kommit fram till och sedan ge några avslutande reflektioner.

Resultatsammanfattning

Nedan presenteras de viktigaste resultaten från denna studie. Sammanfattningen omfattar skillnader och likheter mellan 70-tals och nutida böcker. Den pekar även på de mest framträdande dragen i framställningen av flickor och pojkar samt av vuxna i böckerna.

Specifikt för 70-tals böcker

Även om det förekommer i både nutida och 70-tals böcker att flickor beskrivs som prinsessor av pojkar och män, så är det framförallt 70-tals flickors aktiviteter som, enligt min bedömning, är prinsesslika (se definition s. 25). Av 70-tals böckerna framgår också att det är viktigt för flickor, utifrån omgivningens reaktioner, att tänka på sitt utseende. En flicka bör vara ren, pryddlig och smal. Sammantaget så är 70-tals flickor mer stillsamma i sina aktiviteter än de nutida flickorna. Dessutom hjälper flickorna ofta sina mammor med husliga sysslor, vilket inga pojkar gör. I en bok förekommer det ett fall där en flicka utsätts för hårdare bestraffning än pojkarna fastän hon, enligt bokens beskrivning, gjort en smärre förseelse än dessa.

Pojkarna framställs relativt ofta som att de ”bråkleker” (se definition s. 21). De gör också ”våldsamma bus” (se definition s. 26), vilket inte är lika vanligt i nutidsböckerna. Dessutom beskrivs pojkar som modiga av flickor fast det egentligen kanske handlar om att de agerar impulsartat. I ett par av böckerna beskrivs pojkar med omhändertagande egenskaper. Ibland är pojkarna rädda för sina mammor. Alla huvudrollspojkar håller tillbaka sin gråt.

70-tals barnen beskrivs som självständiga och mer ensamma psykiskt och fysiskt än de nutida barnen. De har i allmänhet också ett stort ansvar, självpåtaget eller givet av föräldrar. En flicka och en pojke har betydelsefulla vuxna vänner utanför familjekretsen, vilket inte alls förekommer bland de nutida barnen. 70-tals barnen beskrivs liksom nutidsbarnen i ett familjesammanhang, men skillnaden är att familjen ofta inte är närvarande och stödjande gentemot barnet. De flesta 70-tals mammor är hemmafruar, det är bara en mamma som satsar på sin karriär.

Specifikt för nutidsböcker

Även nutidsflickor beskrivs som prinsessor av pojkar och män. Flickor återfinns i några få traditionella ”flickaktiviteter” t ex leker de med dockor i dockvrån och handlar med sina mammor. I viss mån hjälper flickor sina mammor med husliga sysslor, vilket inga pojkar gör. Enligt min bedömning så är nutidsflickorna mer aktiva än 70-tals flickorna. ”Pojkflickor” (se definition s. 27) finns främst i nutidsböckerna.

I något enstaka fall förekommer det att nutidspojkar gråter när de t ex blir rädda eller har gjort sig illa, dock är det ett faktum att alla huvudsrollspojkar håller tillbaka sin gråt. Min studie visar att den nutida pojken som har en önskan att göra en aktivitet som tillskrivs som en ”flickaktivitet” inte kan genomföra detta fullt ut, i den tid vi lever i. Han blir då betraktad som en mes. Omvänt när flickor vill göra saker som tillskrivs som en ”pojkaaktivitet” pekar denna studie på att detta låter sig göras. Dessa flickor beskrivs i positiva ordalag som tuffa. De nutida barnen har också utifrån min tolkning, ett större stöd från sin familj än 70-tals barnen.

En av nutidspapporna beskrivs som den som står närmast sitt barn känslomässigt och är den förälder som är mest engagerad i barnet. Hans hustru är den enda karriärkvinnan som finns med bland nutida böcker.

Likheter 70-tal och nutid

I både nutida och 70-tals litteratur beskrivs flickor som prinsessor av pappor och pojkar. I nästan samtliga böcker med flickor i huvudrollen så handlar dessa mat med sina föräldrar, vilket böckernas pojkar inte gör i något fall. Dessutom har samtliga huvudrolls-flickor omhändertagande drag, medan pojkar i allmänhet är mer prestationsinriktade. I både nutida böcker och 70-tals böcker framställs pojkar många gånger som aggressiva, självständiga och oberoende. Pojkar är generellt sett mer handgripligt aggressiva, i jämförelse med flickor. En tendens i empirin är att pojkar har ett större självförtroende än flickor, trots att de, speciellt i 70-tals böcker, många gånger saknar stöd från familjen.

Cykeln är en given kompis för pojkar i både 70-tals och nutida böcker. Några nutidsflickor gillar också att cykla. Denna studie visar att flickor och pojkar använder cykeln på olika sätt. Pojkar kör ofta rally medan flickor åker på picnic eller leker häst med cykeln. En lite lustig iakttagelse är att det förekommer i både 70-tals och nutidsböcker att sexåriga pojkar rider på vuxnas axlar, vilket kanske bara är ett lustigt sammanträffande, dock är det inga flickor som rider på någons

axlar.

Mammor tenderar generellt sett att framställas som huvudansvariga för hem, barn, matinköp och städning. De beskrivs i vissa fall som villrådiga, ostrukturerade, hjälplösa och ibland oberäknliga. Mammor har i princip inga fritidsintressen och är ofta sura och trötta och gillar inte upptåg. De beskrivs ofta med ett stort ansvar. De få karriärkvinnor som finns med i böckerna, en från 70-talet och en från nutid, framställs enligt min tolkning som minde bra mammor.

Många pappor beskrivs som frånvarande psykiskt och fysiskt och har i ett flertal böcker inte någon speciellt framträdande roll. De flesta pappor framställs som praktiska och händiga. En annan tendens i materialet är att pappor beskrivs som ansvarslösa och lekfulla. Pappors gråt, i de få fall som den förekommer, framställs som förvånande eller patetisk. I de böcker där pappors yrken framgår så har de traditionellt manliga arbeten.

Avslutande reflektioner

Mitt syfte med denna uppsats har varit att i ett mindre antal böcker från nutid och 70-tal studera hur flickors och pojkars könsroller framställs i litteraturen. Studien är kvalitativ och därför har min avsikt inte varit att göra några generaliseringar utan att studera utvalda böcker på djupet och se på likheter, skillnader och eventuella tendenser.

Genus- och könsrollsfrågor är enligt min uppfattning viktiga att fokusera på i socialt arbete. Som nämnts i problemformuleringen så tenderar socialarbetare att ställa högre krav på kvinnor än på män, vilket är högst beklagligt enligt min ståndpunkt. Forskningen visar att det inte bara är socialarbetare som har olika förväntningar på flickor/kvinnor och pojkar/män, utan det är mer ett generellt samhällsfenomen. Personligen uppfattar jag det som ett samhällsproblem. Jag har även sett denna tendens i mitt empiriska material, t ex när en flicka straffas för att ha försvarat en mobbad kompis, medan pojkarna inte straffas fast de gjort allvarigare saker. Enligt min uppfattning är normen att flickor skall vara lydigare än pojkar och många tenderar att se lite mellan fingrarna beträffande pojkars upptåg pga. att de är just pojkar och man har andra förväntningar på dem.

Min problemformulering grundade sig bl a på de könsuppdelningar barnen möter i dagens

samhälle inom många olika områden och jag tyckte mig se ett trendbrott i det jämställdhetsarbete som påbörjades under 60- och 70-talet. När studien nu slutförts kan jag konstatera att, även om verkligheten fortfarande består med sina könsstereotypa uppdelningar, så visar det axplock av böcker som jag använt mig av att uppdelningarna i dessa minskat något från 70-talet fram till nutid.

Enligt min bedömning så skildrar ingen av böckerna barnen i jämlika miljöer vilket kanske är ett uttryck för den tid vi lever i. Mycket har hänt i Sverige vad avser jämlikhet och maktstruktur om man jämför med övriga världen, men oerhört mycket kvarstår att göra för att lösa de strukturer som i så hög grad, enligt min uppfattning, både begränsar kvinnor och män. Det har varit intressant, och lite sorgligt, att notera att den gamla boken *Textanalys ur könsrollsynpunkt* (Westman Berg, 1976) på så många sätt fortfarande är aktuell.

De böcker som ingår i denna studie är en av författaren konstruerad och tolkad del av verkligheten, men jag anser liksom Börjesson (2003) att alla texter på något sätt speglar verkligheten och har något att säga oss. Vid genomgången av min empiri så har jag i flera fall noterat en ojämlik maktrelation mellan könen. Enligt min uppfattning är detta något som vi även kan se i den reella verkligheten inom socialt arbete. Det sociala arbetet inrymmer ofta en komplementär maktrelation mellan socialarbetare och klient. Dessutom kan våra klienter många gånger vara utsatta för ojämlika maktförhållanden i vardagen, t ex en misshandlad kvinna. Det är därför av yttersta vikt att socialarbetaren är mycket uppmärksam på genusfrågor. Min farhåga är annars att hon/han kan tendera att betrakta ovanstående kvinna, som kanske ligger i en vårdnadstvist, som en besvärlig mamma som inte samarbetar för barnens bästa. När det egentligen kanske handlar om att denna kvinna i sin sociala situation är utsatt för maktmissbruk i form av våld och hot från sin man? Att inte gå in med förutfattade meningar utifrån hur män och kvinnor brukar bete sig, utan behandla varje fall individuellt och fokusera på individuella egenskaper snarare än klienternas könstillhörighet, är en utmaning för alla socionomer.

Det ingick inte i denna studie att försöka ta reda på hur barnen uppfattat eller kan komma att uppfatta böckernas könsrollsutformning. Utifrån mina kunskaper om barn har jag ändå haft tankar om detta med mig genom hela processen, men man kan säga att jag försökt läsa och tolka böckerna med ett barnperspektiv för handen. Jag menar att varje barn kommer att läsa och förstå dessa böcker utifrån sin individuella referensram och utvecklingsnivå. Det hade

varit en intressant förlängning av denna studie att läsa dessa böcker i en barngrupp och sedan diskutera och intervjua barnen för att få en bild av hur de uppfattat böckerna.

Som tidigare beskrivits är problematiken med en studie av denna karaktär enligt min uppfattning att man oundvikligen ställs inför dilemmat med fallocentrism. För att kvinnor skall slå sig fram bör de efterlikna männen, men inte för mycket. Män däremot skall gärna i jämställdhetens namn uppvisa lite mjukare egenskaper som, t ex att ta hand om egna barn. Men inte heller detta tillåts enligt rådande normer att "gå till överdrift" för då degraderas han i sin manlighet. Jag anser att det är dags att frångå denna ständiga dikotomisering av manligt och kvinnligt. Är det inte dags att omvärdera de uppfattningar som vi har på kvinnors och mäns könsroller? Varför inte fränkoppla vårt könsrollstänkande från det biologiska kön vi alla föds med och låta det stå var och en fritt att skapa sin egen kvinnlighet och manlighet utifrån individuella preferenser. För att uppnå detta måste vi alla ständigt reflektera över genusfrågor i vardagen och skapa fler möjligheter för förändring.

Källförteckning

Bergström, Gunilla (1973) *Tjuven*. Stockholm: Bonniers Junior Förlag AB

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bibliotekstjänst (1975) *10 års bästa barnböcker 1965-1974*. Lund: Bibliotekstjänst

Börjesson, Mats (2003) *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Daniel, Brigid; Wassell, Sally; Gilligan, Robbie (2004) *Child Development for Child Care and Protection Workers*. London: Jessica Kingsleys Publishers Ltd

Daun, Åke (1999) *Det allmänmänskliga och det kulturbundna*. Stockholm: Bokförlaget Prisma

Davies, Bronwyn (2003) *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber AB

Elvin-Nowak Ylva & Thomsson, Heléne (2004) *Att göra kön*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Eysenck, Michael (2000) "Personlighet" i Eysenck, Michael, red.: *Psykologi. Ett integrerat perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Ferguson, Mary Anne (1976) "Hur män skildrat kvinnor" i Westman Berg, Karin red.: *Textanalys från könsrollssynpunkt*. Stockholm: Bokförlaget Prisma

Giddens, Anthony (1998) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur

Gripe, Maria (1972) *Elvis Karlsson*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Hagmar, Pia (2004) *Flisans osynliga häst*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag AB

Herngren, Maria (2004) *Ingen får veta*. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB

Hirdman, Yvonne (2003) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB

Hjälmeskog, Karin (1999) "Feminism, pragmatism och utbildning" i Säfström, Carl Anders & Östman, Leif, red.: *Textanalys. Introduktion till syftesrelaterad kritik*. Lund: Studentlitteratur

Hydén, Margareta (2002) "Har sociala problem ett kön?" i Meeuwisse, Anna & Swärd Hans, red.: *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Kulturrådet (2004) *Barnböcker Ungdomsböcker 2004*. Stockholm: Kulturrådet (katalog)

Lagercrantz, Rose (1973) *Tullesommar*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag

Lyons, Evanthis (2000) "Socialpsykologi (I)" i Eysenck, Michael, red.: *Psykologi. Ett integrerat perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Macfie, Susanne (2004) *Myrra – 8 och ett halvt*. Stockholm: Eriksson & Lindgren Bokförlag AB

Magnusson, Eva (2003) *Psykologi och kön. Från könsskillnader till genusperspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Mattsson, Tina (2002). *Kön och genus i samhället och det sociala arbetet*. Lunds Universitet: Stencil Socialhögskolan, 38 s

Nikolajeva, Maria (2004) *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur

Nielsen, Thomas (2002) *Psykiska egenskaper. Om karaktärsdrag, begåvning och psykisk sjukdom*. Lund: Studentlitteratur

Olsson, Sören (2004) *Håkan Bråkans busbok*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag

Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Reuterswärd, Maud (1974) *När man heter Noak*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Smith, Peter (2000) "Social utveckling" i Eysenck, Michael, red,: *Psykologi. Ett integrerat perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Stainton Rogers, Wendy & Stainton Rogers, Rex (2002) *Genuspsykologi. Kön och sexualitet*. Lund: Studentlitteratur

Svedner, Per-Olov (1999) "Litteraturläsningen – betydelseskapande och positionsval" i Säfström, Carl Anders & Östman, Leif, red,: *Textanalys. Introduktion till syftesrelaterad kritik*. Lund: Studentlitteratur

Säfström Carl Anders (1999) "Att förskjuta perspektiv: Läsning som omvänd hermeneutik" i Säfström, Carl Anders & Östman, Leif, red,: *Textanalys. Introduktion till syftesrelaterad kritik*. Lund: Studentlitteratur

Werkmäster, Barbro (1976) "Kvinnan manipulerad även i bilden." i Westman Berg, Karin red,: *Textanalys från könsrollssynpunkt*. Stockholm: Bokförlaget Prisma

Zackari, Gunilla (1976) "Behöver det vara så?" i Westman Berg, Karin red,: *Textanalys från könsrollssynpunkt*. Stockholm: Bokförlaget Prisma

Övriga källor:

Björkelid, Stina (050331) *En bok för alla och Bokjuryn* (mailkontakt)

Internet:

Barnbarometern (050329) <http://www.mms.se/ovrapp/Barnbarometern%2002-03.doc>

Svenska barnboksintitutet (050329) <http://www.sbi.kb.se>

Föreläsning/seminarium på Malmö Stadsbibliotek:

Kåreland, Lena (050414) *Genusperspektiv på barn- och ungdomslitteratur*.

Miljö och aktivitet

1. I vilka miljöer och aktiviteter befinner sig pojkarna i boken?
2. I vilka miljöer och aktiviteter befinner sig flickorna i boken?
3. Om vuxna finns med i boken; i vilka miljöer och aktiviteter befinner sig dessa? Som rollmodeller har de en stark påverkan på barnen.

Bilder

4. Hur illustreras pojkar i bokens bilder?
5. Hur illustreras flickor i bokens bilder?
6. Om vuxna finns med i boken; hur illustreras dessa? Som rollmodeller har de en stark påverkan på barnen.

Könsroller

7. Hur framställs pojkar i boken?
8. Hur framställs flickor i boken?
9. Om vuxna finns med i boken; hur framställs dessa? Som rollmodeller har de en stark påverkan på barnen.
10. Finns det några likheter i hur pojkar beskrivs i böckerna?
11. Finns det några skillnader i hur pojkar beskrivs i böckerna?
12. Finns det några likheter i hur flickor beskrivs i böckerna?
13. Finns det några skillnader i hur flickor beskrivs i böckerna?

Jämlikhet

14. Är pojkar och flickor jämlika i boken d v s beskrivs barnen som individer som inte begränsas av sin könstillhörighet?
15. Om så är fallet, på vilket sätt beskriver författaren detta?
16. Om inte, hur skildras detta i boken?
17. Om vuxna finns med i boken; hur skildras dessa utifrån frågeställningarna 14-16?

Makt

18. Hur fördelas makten mellan pojkar och flickor i boken d v s vem är aktivt subjekt

(handlingskraftig och dominerande) kontra passivt objekt (initiativlös och undfallande)?

19. Om vuxna finns med i böckerna; hur fördelas makten enligt ovan?

Till sist, 70-tal jämfört med nutid

20. Finns det några tendenser till likheter i hur pojkar respektive flickor skildras i 70-talets barnböcker?

21. Finns det några tendenser till likheter i hur pojkar och flickor skildras i nutida barnböcker?

Författaren

22. Har författaren gjort någon ansats till andra tänkesätt kring könsroller? I så fall, på vilket sätt?

23. Finns det några tendenser till att författarnas könstillhörighet haft någon betydelse för hur könsrollerna i böckerna utformats? I så fall, på vilket sätt?